

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**OTİZMLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN GELECEK
TASARIMLARI VE BENLİK ALGISI**

**PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Fatima Serra ARSLAN**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Onur Okan DEMİRCİ**

İSTANBUL, 2017

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Fatima Serra ARSLAN

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Otizmlı Çocuğa Sahip Ailelerin Gelecek Tasarımları ve Benlik Algısı

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Psikoloji Anabilim Dalı

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 06/07/2017

SAYFA SAYISI : 89

TEZ DANIŞMANLARI : Yrd. Doç. Dr. Onur Okan DEMİRCİ

DİZİN TERİMLERİ : Otizm, Gelecek Tasarımı, Benlik Algısı

TÜRKÇE ÖZET : Bu çalışmada otizmlı çocuğu bulunan ailelerin gelecek tasarımları ve benlik algıları incelenmiştir.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

F. Serra ARSLAN

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**OTİZMLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN GELECEK
TASARIMLARI VE BENLİK ALGISI**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fatima Serra ARSLAN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Onur Okan DEMİRCİ

İSTANBUL, 2017

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimseli ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

F. Serra ARSLAN

../../2017

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fatima Serra ARSLAN'ın "Otizmli Çocuğa Sahip Ailelerin Gelecek Tasarımları ve Benlik Algısı" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından KLİNİK PSİKOLOJİ bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

Üye

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2017

ÖZET

Giriş: Çocuğun günlük uyarılara normal yanıtlar verememesi olarak değerlendirilen otizm, bu özelliklere sahip çocukların ailelerinde de bazı sorunların oluşmasına ön ayak olabilir. Benlik kavramı ise insanın akıl yetisi olarak ortaya çıktığı zamandan itibaren, çevresi ile etkileşimi yoluyla oluşan; insanın çevresini kavraması ve kendisinde oluşan bir algılamadır. Yaptığımız çalışmada ise bahsedilen bu değişkenlerden yola çıkarak otizmlili çocuğa sahip ailelerin gelecek tasarımları ve benlik algıları incelenmiştir.

Amaç: Bu araştırmanın amacı, otizmlili çocuğa olan ailelerin, benlik algısının ve gelecek tasarımlarının nasıl etkilendiğini incelemektir.

Gereç ve Yöntem: Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği kullanılmıştır. Yararlanılan ölçekler sayesinde elde edilen verilerin, alt hedeflere uygun istatistiksel yöntemlerle analizi yapılmıştır. Uygulanan ölçeklerden elde edilen veriler kodlanıp SPSS 18 windows paket programıyla bilgisayar ortamına geçirilmiş ve istatistiksel işlemler yapılmıştır.

Bulgular: Araştırma içerisinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını cevaplayan 300 kişilik grubun otizmlili çocuğa sahip ailelerin 3'ü (%1) 21 yaş ve altı, 79'u (%26.3) 21-39 yaş arasında, 67'si (%20) 39 ve üstü, otizmlili çocuğa sahip olmayan ailelerin 5'i (%1.7) 21 yaş ve altı, 87'si (%29) 21-39 yaş arasında, 58'i (%19.3) 39 ve üstü yaşlarda olduğu belirlenmiştir. Otizmlili çocuğa sahip ailelerin 3'ü (%1) okuryazar olmadığı, 31'i (%10.3) ilköğretim, 53'ü (%17.7) ortaöğretim, 63'ü (%21) yükseköğretim, otizmlili çocuğa sahip olmayan ailelerin 2'si (%.7) okuryazar olmadığı, 17'si (%5.7) ilköğretim, 37'si (%12.3) ortaöğretim, 94'ü (%31.3) yükseköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Otizmlili çocuğa sahip ailelerin 127'si (%42.3) evli ve birlikte yaşıyor, 13'ü (%4.3) evli ve ayrı yaşıyor, 10'u (%3.3) boşanmış, otizmlili çocuğa sahip olmayan ailelerin 132'si (%44) evli ve birlikte yaşıyor, 7'si (%2.3) evli ve ayrı yaşıyor, 11'i (%3.7) boşanmış olduğu bulunmuştur. Otizmlili çocuğa sahip ailelerin 53'ü (%17.7) bir çocuk, 62'si (%20.7) 2 çocuk, 31'i (%10.3) 3 çocuk, 4'ü (%1.3) 4 ve üstü çocuk, otizmlili çocuğa sahip olmayan ailelerin 60'ı (%20) 1 çocuk, 61'i (%20.3) 2 çocuk, 29'u (%9.7) 3 çocuk sahibi olduğu bilinmektedir. Otizmlili çocuğa sahip ailelerin 21'i (%7) 0-1000 TL, 37'si (%12.3) 1000- 2000 TL, 92'si (%30.7) 2000 TL ve üstü, otizmlili çocuğa sahip olmayan ailelerin 4'ü (%1.3) 0-1000 TL, 30'u (%10) 1000- 2000 TL, 116'sı (%38.7) 2000 TL ve üstü gelire sahip olduğu bulunmuştur.

Sonuçlar: Otizmlili çocuğa sahip olmayan ailelerin benlik saygısı ortalaması otizmlili çocuğa sahip olan gruba göre yüksek olduğu görülmüştür. Otizmlili çocuğa sahip olmayan ailelerin sosyal karşılaştırma ortalaması otizmlili çocuğa sahip olan

gruba göre yüksek olduğu gör÷lm÷ştür. Araştırmaya göre otizimli çocuğa sahip olmayan ailelerin olumlu kendilik algısı vardır ve benlik saygısı artarken olumlu kendilik algısı da artmaktadır. Ayrıca benlik saygısı ile sosyal karşılaştırma arasında zayıf ve doğru orantılı ilişkinin olmasının yanı sıra bedensel engeli olanlarda benlik saygısı yüksektir.

Anahtar Kelimeler: Otizm, Benlik Algısı, Ailelerin Gelecek Tasarımı

THE FUTURE DESIGNS AND THE FAMILY SITUATION WITH OWNED AUTISTIC CHILDREN

SUMMARY

Introduction: Autism, which is considered as a failure of the child to give normal responses to daily stimuli, may lead to some problems in the families of children with these characteristics. Self-perception is an ability of human that forms in interaction with the environment enables him to conceive it. In this study, self-perceptions and future planning of families having autistic children are examined within the concept of variables mentioned.

Aim: The purpose of this study is to examine self-perceptions and future planning of families having autistic children.

Materials and Method: In this study, Rosenberg Self-Esteem Scale, and Social Comparison Scale were used in addition to the demographic information form. The data obtained were analyzed using statistical techniques that are appropriate to the purpose of the study. The data obtained by questionnaires given to the participants, were coded, and analyzed using SPSS (Statistical Package for Social Sciences), 11,5 program.

Results: In total, 150 families with autistic children, and 150 families not having autistic children were involved in the study. Among the families having autistic children, three (1%) are under the age of 21, 79 (26,3%) are between ages 21-39, and 67 (20%) are above 39. Among the families not having autistic children, 5 of them (1.7%) are under the age of 21, 87 of them (29%) are between ages 21-39, and 58 of them (19.3%) are above 39. Three of the families having autistic children (1%) are not literate while 31 of them (10.3%) are graduates of primary school, 53 of them (17.7%) are secondary school graduates, and 63 of them (21) have undergraduate degree. Among the families not having autistic children, 2 (7%) are not literate while 17 of them (5.7%) are graduates of primary school, 37 of them (12.3%) are secondary school graduates, and 94 of them (31.3%) have undergraduate degree. It was also found out that among the families having autistic children, 127 of them (42.3%) are married and live together, 13 of them (4.3%) are married, but do not live together, 10 of them (3.3%) are divorced. Among the families having autistic children, 132 of them (44%) are married and live together, 7 of them (2.3%) are married, but do not live together, 11 of them (3.7%) are divorced. Among the families having autistic children, 53 (17.7%) have 1 child, 62 of them

(20.7%) have 2 children, 31 (10.3%) have 3 children, 4 of them (1.3%) have four and more children while of those not having autistic children, 60 (20%) have 1 child, 61 (20.3%) have 2 children, and 29 (9.7%) have 3 children. Furthermore, within the families having autistic children, 21 (7%) have a monthly income of 1000 TL or less, 37 of them (12.3%) have a monthly income between 1000-2000 TL, and 92 (30.7%) of them have a monthly income of 2000 TL or above. Within the families not having autistic children, 4 (1.3%) have a monthly income of 1000 TL or less, 30 of them (10%) have a monthly income between 1000-2000 TL, and 116 (38.7%) of them have a monthly income of 2000 TL or above.

Conclusion: Mean self-respect of families not having autistic children was found to be higher than the families with autistic children. Mean social comparison in families not having autistic children was found to be higher than the families with autistic children. It was also found that families not having autistic children have positive self-perception, and as self-respect increases, positive self-perception increases. Moreover, besides that self-respect and social comparison were found to be weakly related in this study, the ones with physical disability were found to be higher self-respect.

Key Words: Autism, Self-Perception, Future Planning of Families

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZET	I
SUMMARY	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
EKLER LİSTESİ	XI
ÖNSÖZ	XII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1.1. Araştırmanın Problemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıtlılar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6 Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM	5
KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1 OTİZM	5
2.1.1. Otizmin Tarihçesi	6
2.1.2. Otizimli Çocuklar	7
2.1.3. Otizmin Aile Hayatına Etkisi	7
2.1.4. Aile, Ebeveyn Kavramı ve Otizm	10
2.1.5. Otizimli Çocuğa Sahip Ailelerin Özellikleri	13
2.1.6. Otizimli Çocuğa Sahip Ailenin Yetersizliğe Uyum Süreci	14

2.1.6.1. Aşama Modeli	15
2.1.7. Otizmli Çocuğa Sahip Ailenin Beklentisi, Tutumu ve Stres İlişkisi.....	16
2.2. BENLİK	19
2.2.1. Benlik Algısı Kavramı ve Önemi.....	19
2.2.2. Benlik Algısının Gelişimi.....	20
2.2.3. Benlik Saygısı ve Etkileri	21
2.2.4. Ebeveynlerde Benlik Saygısı.....	21
2.2.5. Yapılan Araştırmalar.....	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	24
YÖNTEM	24
3.1. Araştırmanın Modeli.....	24
3.2. Araştırmanın Örneklemi	24
3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	24
3.3.1. Kişisel Bigi Formu	24
3.3.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği.....	24
3.3.3. Sosyal Karşılaştırma Ölçeği	25
3.4. Veri Analiz Teknikleri.....	26
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	27
BULGULAR	27
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	56
TARTIŞMA VE YORUM.....	56
ÖNERİLER.....	62
KAYNAKÇA.....	63
EKLER	-
ÖZGEÇMİŞ	-

KISALTMALAR LİSTESİ

A.G.E.: Adı Geçen Eser

SK : Sosyal Karşılaştırma Ölçeği

SPSS : Statistical Package For Social Sciences

TABLÖLER LİSTESİ

SAYFA

Tablo 4.1: Araştırmaya Katılan Otizmli Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerden Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=300).....	27
Tablo 4.2: Otizmli Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Benlik Saygısı ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinden Aldıkları Puanların Betimsel İstatistikleri	28
Tablo 4.3: Otizmli Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerin Durumlarına göre Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Puanı Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları	29
Tablo 4.4: Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçekleri Arasındaki İlişki.	31
Tablo 4.5: Sosyal Karşılaştırma ile Benlik Saygısı Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi.....	32
Tablo 4.6: Otizmli Çocuğa Sahip olan ve olmayan Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği Yaş Durumuna göre Çok Yönlü Varyans Sonuçları	33
Tablo 4.7: Otizmli Çocuğa Sahip olan ve olmayan Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği Öğrenim Durumuna göre Çok Yönlü Varyans Sonuçları	35
Tablo 4.8: Otizmli Çocuğa Sahip olan ve olmayan Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği Medeni Durumuna göre Çok Yönlü Varyans Sonuçları	38
Tablo 4.9: Otizmli Çocuğa Sahip olan ve olmayan Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği Çocuk Sayısına Durumuna göre Çok Yönlü Varyans Sonuçları	41
Tablo 4.10: Otizmli Çocuğa Sahip olan ve olmayan Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği Gelir Durumuna göre Çok Yönlü Varyans Sonuçları.....	43
Tablo 4.11: Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Çocuk Sırasına göre Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları.....	45
Tablo 4.12: Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Özel Eğitime Gitme Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Boyutları ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları.....	46
Tablo 4.13: Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Sosyal Güvence Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Boyutları ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları.....	48
Tablo 4.14: Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Engelli Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Boyutları ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları	50

Tablo 4.15: Otizimli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Tanı Konma Zamanı göre Benlik Saygısı Alt Boyutları ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları.....	52
Tablo 4.16: Otizimli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Rehabilitasyona gitme zamanına göre Benlik Saygısı Alt Boyutları ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları.....	53

ŞEKİLLER LİSTESİ

SAYFA

Şekil 1: Bronfenbrenner'in Sosyal Çerçeve Modeli	11
---	----

EKLER LİSTESİ

EK-A: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

EK-B: ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

EK-C: SOSYAL KARŞILAŞTIRMA ÖLÇEĞİ

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanma sürecinde bilgi, birikim ve tecrübelerini paylaşan, zaman mefhumu gözetmeksizin varlığını her zaman yanımda hissettiğim değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Onur Okan DEMİRCİ' ye sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Beni sabır ve özveri ile destekleyen aileme, varlığıyla bana ilham veren kızım Merve'ye, gözlerindeki ışıkla her daim yaşama sevincimi artıran öğrencilerime teşekkür ederim.

Tezimin hazırlanma sürecinde katkılarını esirgemeyen tüm gönüllü anne-babalara ayrıca teşekkür ederim.

F. Serra ARSLAN

GİRİŞ

Bir yaşam tarzı olarak algılanan anne babaların evlat sahibi olmaları ve bununla beraber, çocuğun aileye eklenmesiyle aile üyelerinin aralarına katılan yeni bireye uyum göstermelerini mecbur kılan önemli bir geçiş evresi olarak görülmektedir. Aileye yeni bir üyenin dahil olması ve bundan dolayı sosyal faaliyetlere zaman ayırabilme gibi pek çok alanda ortaya çıkabilecek yaşam değişikliklerinin yanında, ebeveyn görevlerinin tekrar düzenlenmesini ve yeni alışkanlıkların ortaya çıkmasına mecbur kılmaktadır. Anne babaların bu alışkanlıklara uyum göstermeleri sırasında normal gelişen bir çocuklarının olmadığını öğrenmeleri halinde, çocuğun doğmasıyla beraber duyulan mutluluk yerini şok duygusuyla anormal derecede üzüntüye terk edebilmektedir.¹ Bebeğin bu aşamada otizmlili olduğunun öğrenilmesi, anne babaların sağlıklı olan çocuklarının iletişim kurabilmekte problemlili olduğunu fark etmeleri² ve içine kapanan çocuğun sosyal gelişim aşamasında yeterli olmadığını görmeleri³, bunun yanı sıra otizmlili çocuğun uygunsuz davranışlar göstermesine tanık olmaları⁴, otizmlili çocukların anne babaları açısından çok ağır seviyede strese, üzüntüye ve depresyona neden olabilmektedir. Anne babaların uyumunu ve tanıyı benimseme ve kabul etmelerini öte yandan, otizmle beraber oluşan belirsiz durum, otizm farkındalığı, toplum içinde görülme sıklık seviyesi ve otizm şiddeti ve süresi gibi unsurların zorlaştırdığı düşünülmektedir.⁵

Çocuklarının durumu böyle olmasına rağmen, bu durumu yaşayan ailelerin, duygusal ve bilişsel süreçlerin bulunduğu uyum evrelerinden geçerek yaşamış oldukları şokun üstesinden gelebildikleri ve otizmlili bir çocukla beraber yaşamlarını sürdürmeye alıştıkları gözlenmektedir.⁶

Otizmlili bir çocuklarının olduğunu bir ailenin kabul etmesini ve bu duruma başarılı bir şekilde alışmasını kolaylaştıran en önemli unsurlardan biri sosyal destek etmenidir. Sosyal destek, otizm tanısı konmuş çocuğun ve anne babalarının

¹ Güler Köksal & Zekavet Kabasakal, Zihinsel Engelli Çocukları Olan Ebeveynlerin Yaşamlarında Algıladıkları Stresi Yordayan Faktörlerin İncelenmesi. **Buca Eğitim Fakültesi Dergisi** , 2012, Sayı: 32, s.71-91.

² Li-Ching Lee, Rebecca Harrington & Brian Louie, Children with Autism: Quality of Life and Parental Concerns. **Journal of Autism and Developmental Disorders** , 2008, 38 (6), s.1147-1160.

³ Brian Boyd, Examining the Relationship Between Stress and Lack of Social Support in Mothers of Children with Autism. **Focus on Autism and Other Developmental Disabilities** , 2002, 17 (4), s.208-216.

⁴ Jennifer Brobst, James Clopton & Susan Hendrick, Parenting Children with Autism Spectrum Disorders: The Couple's Relationship. **Focus on Autism and Other Developmental Disabilities** , 2009, 24(1), s.38-49.

⁵ Aviv Weinstein, Hila Miller, Eti Tal, Ben Avi, Isachar Herman, Rachel Bar-Hamburger, Treatment of Cannabis Withdrawal Syndrome Using Cognitive-Behavioral Therapy and Relapse Prevention for Cannabis Dependence, **Journal of Groups in Addiction & Recovery** , 2010, 5 (3-4), s.240-263.

⁶ Hilary Brown, Helene Kuntz, Duncan Hunter & Virgine Cobggo, Unmet Needs of Families of School-Aged Children with an Autism Spectrum Disorder. **Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities** , 2012, 25 (6), s.1-12.

gereksinimlerinin giderilmesine, sıkıntılarının en aza indirilmesine yardım eden, bu problemlerle başa çıkmalarını kolaylaştıran⁷ ve anne babaların stres derecelerinin asgari seviyeye inmesine yardım eden en önemli unsurdur.⁸

Sosyal desteği Cobb'ın(1976)⁹ bakışı ile tanımlayacak olursak; bireyin ilgilenildiğine, kıymetli olduğuna, sevildiğine ve karşılıklı iletişimin bir parçası olduğu fikrine inanmasını sağlayan bilgidir. Sosyal desteğin¹⁰, bireyin gereksinim duyduğu hizmetlerde bulunma, üyelere kılavuzluk ederek sorunlarla başa çıkabilme stratejilerini sunma ve gereksinim zamanlarında bireyler arası iletişimi sağlayarak stresin etkisinden üyeleri korumak gibi özellikleri vardır.¹¹ Otizmlili çocuğa sahip olan anne babaların bu özellikler aracılığıyla, uzman bireylerden ya da kurumlardan aldıkları destek hizmetlerin yanında¹², yakınlarından almış oldukları sosyal destekler, içinde bulunmuş oldukları şartlara uyum sağlayabilmelerini kolaylaştırabilmektedir.¹³ Bu sayede, sosyal destekler, bireylerin kaygı seviyelerini en aza indirerek daha iyimser düşüncelerine¹⁴, gerçekçi değerlendirmelerde bulunmalarına¹⁵ ve zorluklarla başa çıkabilmelerine yol açabilmektedir. Aynı zamanda sosyal desteğin ebeveynlerin, yeni yeni çözümlerle onların çaresizlik hislerini azalttığı da ifade edilmektedir.¹⁶

Sosyal desteğin tanımları, fonksiyonlar ve faydaları hususlarında ifade edilen bilgiler dâhilinde sosyal destek kavramının çok kapsamlı bir yapı olduğu¹⁷ ve bilhassa bilgi, değerlendirme, materyal, maddi faktörler, duygusal ve sosyal birliktelik, ait olma ve günlük bakım gibi destek çeşitlerinin alan yazında kullanıldığı ve faydalarının sıralandığı da anlaşılmaktadır.¹⁸

⁷ Kazak & Marvin, a.g.e., s.67-77..

⁸ Susan Neely-Barnes, Heather Hall, Ruth Roberts & Carolyn Graff, Parenting a child with an autism spectrum disorder: Public perceptions and parental conceptualizations. **Journal of Family Social Work**, 2011, 14 (3), 208-225.

⁹ Sidney Cobb, Social support as a moderator of life stress. **Psychosomatic medicine**, 1976, 38(5), s.300-314.

¹⁰ Kazak & Marvin, a.g.e., s.67-77..

¹¹ Carl Dunst, Mediating Influences of Social Support: Personal, Family, and Child Outcomes. **American Journal of Mental Deficiency**, 1986, 90 (4), s.403-417.

¹² Esra Ünlüer, 2-6 Yaş Arası Otistik Çocuğa Sahip Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2009, s.25. **(Yüksek Lisans Tezi)**

¹³ Nealy ve ark., a.g.e., s.187-201

¹⁴ Zuhâl Baltâş, **Sağlık Psikolojisi: Halk Sağlığında Davranış Bilimleri**. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s.58.

¹⁵ Bethany Jackson Brewin, Rebecca Renwick & Ann Fudge Schormans, Parental Perspectives of the Quality of Life in School Environments for Children with Asperger Syndrome. **Focus on Autism and other Developmental Disabilities**, 2008, 23 (4), s.242-252.

¹⁶ Bekir Meral, Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuk Annelerinin Aile Yaşam Kalitesi Algılarının İncelenmesi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011, s.12. **(Doktora Tezi)**

¹⁷ Boyd, a.g.e., s.208-216

¹⁸ Kazak & Marvin, a.g.e., s.67-77..

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Problemi

Otizmli çocuğa sahip ailelerin gelecek tasarımları ve benlik algısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın Alt Problemleri

1) Otizmli çocuğa sahip olan ve sahip olmayan ailelerin durumlarına göre benlik saygısı alt ölçekleri ve sosyal karşılaştırma puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2) Otizmli çocuğa sahip olan ve sahip olmayan ailelerin durumlarına göre benlik saygısı alt ölçekleri ve sosyal karşılaştırma puanları ile çocuk sayısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3) Otizmli çocuğa sahip olan ve sahip olmayan ailelerin durumlarına göre benlik saygısı alt ölçekleri ve sosyal karşılaştırma puanları ile ailelerin öğrenim durumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

4) Otizmli çocuğa sahip olan ailelerin özel eğitime gitme durumlarına göre benlik saygısı alt ölçekleri ve sosyal karşılaştırma ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

5) Otizmli çocuğa sahip olan ailelerin sosyal güvence durumlarına göre benlik saygısı alt ölçekleri ve sosyal karşılaştırma ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, otizmli çocuğa sahip ailelerin gelecek tasarımları ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi incelemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Otizme aile ve aile kavramı çerçevesinde bakıldığında, otistik çocuk kendini evinde daha rahat hissetmektedir. Onu en iyi tanıyan da ailesidir. Otizmli çocuğun davranışları düzeltilecek, değiştirilecek ve geliştirilecek ise; davranışa yön verecek olan ailenin desteği ile ev ortamında mümkündür. Bundan dolayı aile bireylerine otizmli çocuğun bu davranışlarını düzeltmede, değiştirmede ve geliştirmede büyük sorumluluklar düşmektedir. Otizmli çocukları olan aileler otizmli çocuklarının

özelliklerini çok iyi tanıyamamalarından dolayı beklenti düzeyleri çok yüksek ya da yapabileceklerinin çok altında olabilmektedir.

Özellikle otizmli bir çocuğa sahip ailelerin gelecek tasarımları ve bu çerçevede benlik algılarının irdelenmesi, gelecek çalışmalara yol göstermesi açısından bu çalışma önemlidir.

1.4. Sayıtlar

1. Araştırmanın örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
2. Araştırmaya katılan çalışanların, Kişisel Bilgi Formu, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği'nde yer alan soruları gerçek durumlarını yansıtacak şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Ankara İlinde yaşayan Ankara Otizm Vakfı, Simay Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yeni Hayatlar Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Fayda Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi'ne düzenli olarak devam eden kişiler arasından rastgele seçilen 150 otistik çocuk ebeveyni ile Özel Serra Kreş ve Gündüz Bakımevi'ne devam eden 150 sağlıklı öğrenci ebeveyninden elde edilen verilerle sınırlıdır.
2. Elde edilen veriler Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ile sınırlıdır.

1.6 Tanımlar

Otizm: Çocuğun özünde günlük uyarılara anormal yanıtlar vermesidir.¹⁹Sosyal iletişim ve etkileşimde yetersizlik olarak görülen nörogelişimsel bir bozukluktur.

Benlik: insanın çevresini kavraması ve kendisinde oluşan bir algılamadır.²⁰ Benlik algısı; benlik değeri ve benlik saygısı kavramlarından oluşmaktadır.²¹

¹⁹ Jenny McCarthy; Jerry Kartzinel, (Çev. Hande Ölçeroğlu), "**Otizm Rehberi**", Pegasus Yayınları, İstanbul, 2012, s.23.

²⁰ Carl Rogers, A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationships, as Developed in the Client-Centered Framework. S. Koch (Dü.) içinde, **Psychology: A Study of a Science**, New York: Mc Graw Hill, 1959, s.184-256.

²¹ Karen Kittler Adkins & Wayne Parker, Perfectionism and Suicidal Preoccupation. **Journal of Personality** , 1996, 64 (2), s.529-543.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 OTİZM

Otizmin basit ancak en yaygın tanımı, çocuğun özünde günlük uyarılara anormal yanıtlar verilmesidir. Bu uyarılar otizmlili için oldukça sıradandır. Bunlar; çocuğun ismi çağırıldığında yanıt vermemesi, uygun duyuşsal yanıtlar vermemesi (örneğin, yüksek bir ağrı eşiğı), açlık, susama, tehlike vb. durumlarda yanıt vermemesi gibi davranışlarla örneklenebilir.²²

Otizmlili birey aynı zamanda, çevresinden ona telkin edilen ve söylenen her türlü sözü ve hareketi gördüğü ve algıladığı şekilde aynısını yapan, kendisini ve karşısındakini bazen karıştıran (ben ve sen zamir kullanımı) başkası tarafından çıkarılan sesleri tekrar eden ve dil gelişimi zayıf olan, sınırlı davranışlarda bulunan, basmakalıp davranışlar gösteren veya bazı hareketleri hiç bıkmadan yapan, tekrarlayan, çevresindekilerle iletişim kurmada sıkıntı yaşayan, cansız nesne ya da resimleri tercih eden çocuklar olarak tanımlanmaktadır.²³

Otistik bozukluğun (OB) içerisinde yer aldığı Yaygın Gelişim Bozuklukları (YGB), sosyal beceri ve iletişim becerisi gelişiminde ve sapmalarla kendini gösteren erken başlangıçlı bozukluklar olarak da tanımlanmaktadır. Bu bozukluklar karşılıklı sosyal etkileşim, iletişimde yetersizlik, sıradan ve tekrarlayan (stereotipik) tutum ve davranışlar, sık kelime dağarcığı ve sınırlı işlevsellik şeklinde kendini göstermektedir. Bu paralelde sosyal çevreye karşı alaka oldukça yetersiz ve sınırlı olduğu halde cansız çevreye uygunsuz bir şekilde çoğalmış bir alaka gözlenmesi mümkün olabilmektedir. Otistik bozukluk, YGB kapsamı içerisinde en çok bilinen ve tanınan bozukluktur. Sosyal diyalogda belirgin ve devamlılık arz eden bir bozukluk bulunmaktadır. Sosyal yetenek, iletişim becerileri davranış sahalarındaki normal olmayan durumların üç yaşından önce var olması gerekmektedir. Otistik bozukluğun sıkça izlenmekte olan eş tanısı, zihinsel özürllülüktür. Bu bağlamda fertlerin yaklaşık olarak %70'inin zihinsel özürllü seviyesinde işlevsellik gösterdiği bilinmektedir.²⁴

²² McCarthy ve Kartzinel, a.g.e., s.23.

²³ Nilüfer Darıca, Ülkü Abidoğlu, Şebnem Gümüşcü, "Otizm ve Otistik Çocuklar" Özgür Yayınları, İstanbul, 2005, s.17-18.

²⁴ Darıca, a.g.e., s.17-18

2.1.1. Otizmin Tarihçesi

Tarihi süreç içinde otizme bakıldığında 1700'lü yıllarda Fransa'da Otizmden ilk defa Jan Itard ve İngiltere'de Jon Halsam bahsetmişlerdir. Zeteroğlu'na (2006) göre bu bilim adamları, otizmi çeşitli yönleriyle ortaya koyup araştırmışlar ve otizimli bireyleri herhangi bir tanı koymadan diğerlerinden ayrı ve farklı bireyler kabul etmişlerdir. İlk olarak İsviçreli bilim adamı (psikiyatrist) Eugene Bleuler (1906) tarafından otizm terimi, hastalarının psikotik kavrayış becerisini açıklamak için kullanılmıştır. Daha sonra otizm kavramını 1943 senesinde ilk kez Leo Kanner bütün yönleriyle açıklamıştır.²⁵

Leo Kanner'e göre otizm "Duygusal Bağı Otistik Bozuklukları" dır. Bu bağlamda Kanner'in ifade ettiği birçok özellik günümüzde güncelliğini muhafaza ederken; bozukluğun Zihinsel Özürlülük(ZÖ) ile ilintili olmadığını, başka hastalıklarla beraber görülmediğini ortaya atması savların geçerlilik durumunu yitirmesine neden olmuştur.²⁶

1960'lı yıllara gelindiği vakit OB'nin doğası ve sebepleri hususunda daha çok karışıklık söz konusu olmuştur. Çocukluk Şizofrenisi ve OB arasındaki tanısal ve kavramsal karışıklık bu dönemde net bir şekilde görülmektedir. Fakat elde edilmiş olan bilgi ve biriken deliller hastalığın noropatolojik bir süreç olduğu hususunda bazı ipuçları vermektedir.²⁷

1978'de Rutter tarafından OB'yi ifade eden çok önemli bir sınıflama ortaya atıldığı dikkat çekmektedir. Bu sınıflamada OB'deki sıkıntıların direkt ZÖ ile ilintili olmadığına vurgu yapılmakta, diğer taraftan da hastalığın başlangıcının otuzuncu aydan önce olma şartı getirilmektedir.²⁸ Rutter'in bu tanımlaması ve ilerleyen çalışmalar ışığında OB ilk olarak 1980'de DSM-III'te (1), yeni tanımlanan bir grup bozukluk kümesi olan, YGB içerisinde yerini almıştır.²⁹ YGB içerisinde yer alan OB çocukluk otizmi, bebeklik otizmi, erken bebeklik otizmi gibi birden çok isim aldığı görülmektedir.³⁰

Otizmin, Dünya Sağlık Örgütü'nün sınıflama sistemi olan ICD'de de zaman içerisinde değişikliğe uğradığı dikkat çekmektedir. ICD-9'da bebeklik otizmi; çocukluk döneminde başlayan psikozlar grubu içerisinde yer almaktadır.³¹ Bu sınıflamada, çocukluk otizmi yetişkin şizofrenik bozukluğunun öncülü olarak ele alındığı görülmektedir. Daha sonra ise 1992'de yayınlanmış olan ICD-10'da OBI

²⁵ Darıca, a.g.e., s.17-18

²⁶ Darıca, a.g.e., s.17-18

²⁷ Darıca, a.g.e., s.17-18

²⁸ Michael, Rutter, Diagnosis and definition. In M. Rutter & E. Schopler (Eds.), **Autism: A Reappraisal of Concepts and Treatment**, New York: Plenum Press. 1978, s.1-25.

²⁹ Darıca, a.g.e., s.17-18

³⁰ Ami Klin, Fred Volkmar, & Sara Sparrow, Asperger syndrome. New York: Guilford Press, 2000, s.98.

³¹ Köksal ve Kabasakal, a.g.e., s.71-91

YGB başlığı adı altında öteki bozukluklarla birlikte yerini almıştır.³²Halen kullanılan DSM-IV ve ICD-10 tanılama sistemlerinin her ikisi de bulunan OB, kavramsal olarak aynı bozukluğu temsil etmektedir.³³

2.1.2. Otizmlı Çocuklar

Bir yaşam tarzı olarak algılanan anne babaların evlat sahibi olmaları ve bununla beraber, çocuğun aileye eklenmesiyle aile üyelerinin bu yeni kişiye uyum göstermelerini mecbur kılan önemli bir geçiş evresi olarak görülmektedir.³⁴ Anne babaların uyum göstermesi sırasında normal gelişen bir çocuklarının olmadıklarını öğrenmeleri halinde, çocuğun doğmasıyla beraber duyulan sevinç yerini şok duygusuna ve anormal derecede üzüntüye bırakabilmektedir.³⁵

Çocuklarının durumu böyle olmasına rağmen, bu durumu yaşayan ailelerin, emosyonel ve bilişsel aşamaların bulunduğu uyum dönemlerinden geçerek yaşadıkları şoku atlatabilmeleri ve otizmlı bir çocuk ile beraber yaşamlarını sürdürmeye alıştıkları gözlenmektedir.³⁶

Otizmlı bir çocuklarının olduğunu ailenin kabul etmesini ve bu duruma başarılı bir şekilde alışmasını kolaylaştıran en önemli unsurlardan biri sosyal destek etmenidir. Sosyal destek, otizm tanısı konmuş çocuğun ve anne babalarının gereksinimlerinin giderilmesine, sıkıntılarının en aza indirilmesine yardım eden, bu problemlerle başa çıkmalarını kolaylaştıran ve anne babaların stres derecelerinin asgari seviyeye inmesine yardım eden en önemli unsurdur.³⁷

2.1.3. Otizmin Aile Hayatına Etkisi

Otizmle ilgili aile duyarlılığı, ilgi, doğru yöntem ve aileyle ilgili eğitim eksik olursa otizm, bireyin ve onun çevresinde yaşayanları farklı yönlerden negatif etkileyen ve ömür boyu devam eden bir yetersizlik halidir. Gerekli eğitsel önlemler alındığındaysa pek çok otizmlı çocuk bu sorundan büyük ölçüde kurtulmakta ve yaşamlarının geri kalanını tipik gelişim gösteren akranlarıyla ve toplumla kaynaşarak sürdürebilmektedir.³⁸ Bu durumda aile otizmlı çocuklar için en önemli yerdir.

³² Köksal ve Kabasakal, a.g.e., s.71-91

³³ Klin ve ark., a.g.e., s.98

³⁴ Kazak ve Marvin, a.g.e., s.67-77.

³⁵ Nealy, a.g.e., s.187-201

³⁶ Brown ve ark., a.g.e., s.1-12

³⁷ Martin Knapp, Renee Romeo & Jennifer Beecham, Economic cost of autism in the UK. **Autism** , 2009, 13(3), s.317-336.

³⁸ Yeşim Aslan, İftar Güleç, Gönül Kırcaali, Yıldız Uzuner, **Otistik Çocuklar İçin Davranışsal Eğitim Programı (OÇİDEP) Ev Uygulamasının Bir Çocukla İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi, 2009, 10 (1), s.1-25.

Aile sağlıklı bir çocuk beklerken çocuk engelli ise beklentiler değişecektir. Engelli çocuğu olan anne ve babaların içinde bulunduğu psikolojik duruma ek olarak çocuklarının yaşadığı bu sağlık sorunuyla aile baş etmek zorunda kalmaktadır. Bu anlamda aile eskiden beri çocuk için hep bir sığınak ve güven yeri olmuş ve olmaya da devam edecektir.³⁹

Aile kavramının ortaya çıkışına dair kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, içinde bulunulan çağa, dönemin kültürel ve ekonomik yapısına göre tanımlamalar değişiklik göstermektedir. Eski dönemlerde geniş ataerkil aile, Ortaçağ'da küçük ataerkil aile yapısı ağırlıklı iken, günümüzde yerini modern demokratik aile yapısına bırakmaktadır.⁴⁰

Geleneksel aile yapısı anne, baba ile birlikte iki ya da daha fazla çocuktan oluşan bir yapıyı ifade etmekte olup günümüzde aile kavramı çevresiyle birlikte ele alınan bir yapı özelliği göstermektedir.⁴¹

Sosyal ortamın farklılaşması, ekonomiye katılımının değişmesi, endüstrinin gelişmesi sonucunda çalışmaya başlayan gençlerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları ile birlikte anne babanın çocuklar üzerindeki otoritesinde azalmanın olmasına bağlı olarak ortaya çıkan modern demokratik ailede bulunan bireyler⁴² Ağdemir (1991);

Sevgi, arkadaşlık kavramlarının toplumsal normlarına uyum göstermekte, eşlerini kendileri seçmektedir.

Evlendikten sonra ayrı eve çıkan yeni evli çiftler kendi anne babalarına bağlı olmadan hayatlarını düzenlemektedirler.

Aileyi ilgilendiren sorunların çözümü için eşler ve belli bir yaşa gelmiş çocuklar, birlikte karar almaktadırlar.

Eşler, aile ile ilgili sorunları eşit olarak sahiplenmekte ve eşitliği kabullenmektedir.

Günümüzde çocuğun biyolojik anne babası her zaman çocuğun ebeveyni ya da ailesi olmayabilir. Dünyada yapılan aile araştırmalarında aile ya da ebeveyn ile birlikte birincil ya da öncelikli bakım sağlayıcılar terimleri de kullanılmaktadır. Bu nedenle aile, çocuğun yakınları olabildiği gibi, boşanma ya da yeniden evlenme durumunda akrabalık ilişkileri farklılaşmış bireyler olarak da algılanabilir.⁴³

Bütün toplumlarda ailenin dört temel fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlar:

Cinsellik

³⁹ Atilla Cavkaytar, Toplum ve Aile. A. Cavkaytar (Dü.) içinde, **Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği**, Vize Basın Yayın, Ankara, 2013, s.3-18.

⁴⁰ Sürmeli Ağdemir, Aile ve Eğitim. **Aile ve Toplum** , 1991, 1(1), s.11-13.

⁴¹ Cavkaytar, a.g.e., s.8

⁴² Ağdemir, a.g.e., s.11-13

⁴³ Ağdemir, a.g.e., s.16-22

Üreme

Ekonomi

Eğitim

Cinsellik ve üreme topluma yeni üyelerin kazandırılmasını sağlar ve toplumsal yaşam için gereklidir. Ekonomik işlev insanların ihtiyaçlarını karşılamayı ve buna bağlı olarak yaşamın devamı için gereklidir. Eğitim yolu ile kültürlenme ailenin en önemli işlevlerinden biridir. Böylelikle, toplumsallaşma kültürü oluşturmaktadır. Ayrıca ailenin işlevine bakıldığında Seligman & Darling⁴⁴ göre ise ailenin işlevleri şunlardır:

Ekonomik

Sağlık

Bakım

Boş zamanları değerlendirme

Sosyalleşme

Kendini tanıma

Sevgi bağı

Eğitim

İş

Din

Anne babalar ve çocuğun bakımından birinci derecede sorumlu olan kişilerden, anne babalık becerilerini yerine getirmeleri beklenmektedir. Anne babalık becerileri⁴⁵

Çocuğu sevmek ve değer vermek

Çocuğun işaret ve ipuçlarına tepkide bulunmak

Çocuğu olduğu gibi kabul etmek; ancak başarılı olması için çaba göstermesini sağlamak

Çocuğun güçlü değerlere sahip olmasını sağlamak

Çocukta olumlu ve yapıcı bir disiplin uygulamak

Çocuğun gelenek ve göreneklerini yaşamasını sağlamak

Çocuğun eğitime katılmak

Çocuğunun yanında olmak

Aile tipleri ailenin büyüklüğüne, aile içerisindeki otoritenin kaynağına, evlilik biçimine, soyun belirlenmesinde dikkat edilen kaynağa ve eşlerin yetiştikleri çevreye

⁴⁴ Milton Seligman, & Rosalyn Darling, **Ordinary Families, Special Children** (3 b.). New York, NY: The Guildford Press. 2007, s. 28.

⁴⁵ Eugenia Berger, **Parents as Partners in Education: Families and Schools Working Together** (7 b.). New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2008, s.65.

göre değişiklikler göstermektedir ⁴⁶ Aile tiplerine bakıldığında şu maddeler sıralanabilir:⁴⁷

Tek kişilik hane halkı: Bir evde tek kişinin yaşadığı hane halkıdır.

Çekirdek aile: Bu aile tipi, anne baba ve/veya evlenmemiş çocuklardan oluşmaktadır.

Geniş aile: Anne baba ve/veya çocuklar ile akrabalarından oluşan en az iki neslin bir arada yaşadığı kalabalık aile tipidir. Çekirdek aileye 6 aydan uzun süreli eklenen akrabaların eklenmesi de geniş aile kapsamında değerlendirilir.

Diğer hane halkı: Aralarında akrabalık bağı bulunsa dahi, aynı evde kalan öğrenci, işçilerden oluşan hanedir.

Ataerkil geniş aile: Erkeğin ve kadının evli oğulları, gelinleri veya evli oğul ile diğer bekâr çocukları ya da tek bir evli oğul, gelin, torunların birlikte yaşadığı aile tipidir.

Geçici geniş aile: Erkeğin kendi anne babası, bekâr kardeşleri, eşinin yakınları ya da her ikisinin de akrabalarının bulunmasıdır.

Parçalanmış aile: Vefat, ayrılık, ayrı yaşama gibi nedenlerle eşlerden birinin veyahut her ikisinin olmadığı aile tipi çeşididir.

Tek ebeveynli aile: Ailede, çocuklarla birlikte sadece anne ya da babanın bulunmasıdır.

TÜİK (2006) araştırma sonuçlarında Türkiye'nin genelinde hanelerin %6'sı tek kişilik hane halkı, %80,7'si çekirdek aile, %13'ü geniş aile ve %0,3'ü diğer hane halklarından oluştuğu belirlenmiştir.

2.1.4. Aile, Ebeveyn Kavramı ve Otizm

Aile ve aile kavramı çerçevesinde otizme bakıldığında, otizmlili çocuk kendini evinde daha rahat hissetmektedir. Onu en iyi tanıyan da ailesidir. Otizmlili çocuğun davranışları düzeltilecek, değiştirilecek ve geliştirilecek ise; davranışa sebep olan ev ortamında ve ailenin desteğiyle bu mümkündür. Bundan dolayı aile bireylerine otizmlili çocuğun bu davranışlarını düzeltmede, değiştirmede ve geliştirmede büyük sorumluluklar düşmektedir. Otizmlili çocukları olan aileler otistik çocuklarının özelliklerini çok iyi tanıyamamalarından dolayı beklenti düzeyleri çok yüksek ya da yapabileceklerinin çok altında olabilmektedir. İletişim düzeyi iki-üç kelime ile sınırlı

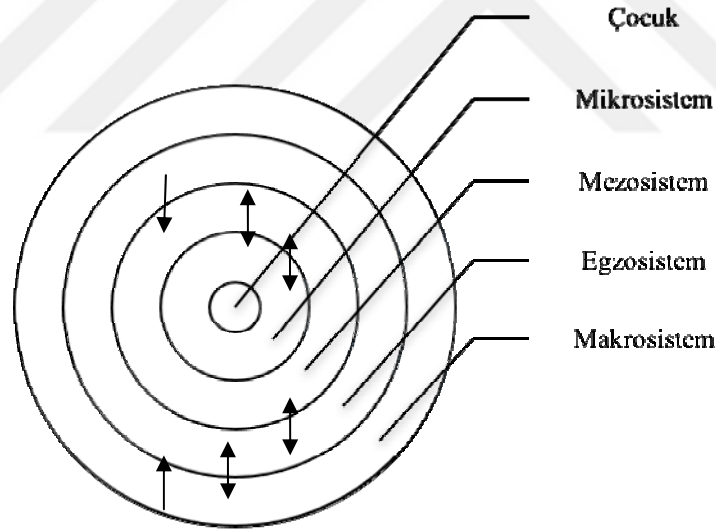
⁴⁶ Gürhan Can & Adnan Boyacı, Bir Kurum ve Bir sistem. S. Türküm (Dü.) içinde, **Anne Baba Eğitimi**. Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, Eskişehir, 2000, s.48.

⁴⁷ TÜİK, **Aile Yapısı Araştırması**. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. 2006, s.1-5.

olan otizmlı bir ocukdan okuyup yazmasını isteyerek onların durumundan daha yüksek Şeyler beklemek de aileyi zor durumda bırakabilmektedir.

Bu durumun bilincinde olarak aileler otizmlı çocukların durumuna göre hareket ederek yapılması gerekenleri yapmalıdırlar. Öncelikle ocuğun öğrenme durumu, iletişimi ve öz bakım becerileri ele alınmalı ve bu durumlar sıraya konularak çocuğun aileye olan bağımlılığı en az düzeye indirilmelidir. ocukta var olan ya da sonradan edindiği beceriler geliŐtirilmeli, sonrasında da yeni beceriler edinmesine olanak verilerek çocuğun geleceği için uygun olan en iyi yetiştirme yöntemi çerçevesinde hareket edilmelidir. Böylece aile görevini yerine getirmiŐ olacaktır.⁴⁸ Bronfenbrenner tarafından geliştirilen sosyal ereve modeli yetersizliği olan bireylerin aile yapılarını ve deęiŐkenlerini anlamaya yardımcı olan bir modeldir.⁴⁹

Çevresel kuram; toplumu, sistemler çevresinde düŐünür ve bu sistemlerde yer alan değişkenlerin doğrudan ya da dolaylı bir biçimde çocuğun gelişimi üzerinde etkili olduğunu vurgular.⁵⁰

Şekil 1: Bronfenbrenner'in Sosyal ereve Modeli⁵¹

Bu modelde merkezde ocuk yer alır. Çocuğun yakın çevresinden uzak çevresine doğru bir yayılım vardır. Modele göre, yakından uzağa sıralandığında

⁴⁸ Ağdemir, a.g.e., s.11-13

⁴⁹ Cavkaytar, a.g.e., s. 14.

⁵⁰ İbrahim Diken, Okul-Aile İŞbirliğinin Tanımı, Kapsamı ve nemi, A. Kkyılmaz (D.) içinde **Okul, Aile ve evre İŞbirliği**. Anadolu Üniversitesi AF Yayınları, Eskişehir, 2008, s.121.

⁵¹ Diken, a.g.e., s.6.

mikrosistem, mezosistem, egzosistem ve makrosistem olarak sistemler bütünü ortaya konulur.⁵²

Çocuğu çevreleyen mikrosistemde çocuk ile yakın etkileşime giren ve çocuğun gelişimi üzerinde doğrudan etkisi olan kişi ya da kurumlar bulunmaktadır. Bunlar; fiziksel çevre, akrabalık bağları, okul ve aileden oluşmaktadır. Mezosistemler sistemler arası kalan alandır. Mezosistem farklı sistemlerin etkileşiminde ve çeşitli kültürlerin karşılaşması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, farklı mikrosistemler arası uyumun olmamasına dayandığı düşünülmektedir. Mikrosistem, çocuğun hâlihazırdaki ailesinin iletişim ve etkileşimini içermektedir. Aile sistemi, çocuğun gelişimi ve yaşamında ailenin odak noktası olduğunun göstergesidir ve ailenin çocuğun gelişimi ve yaşamı için gerekli etkileşimleri açıklamaktadır.⁵³ Mezosistem, ailenin etkileşimde bulunduğu ortam ve diğer çevrelerde bulunanlar ile aile arasındaki etkileşimleri açıklamaktadır. Bu yönüyle mikrosistem ve egzosistem arasında köprü görevi görmektedir. Egzosistem doğrudan aileyi etkilemez; ancak aile bu sistemle etkileşim kurduğu sürece bu sistemden etkilenmektedir. Makrosistem ise diğer sistemlerin tümünü kapsayan, politikalar, ekonomik, kültürel değerler ve etnik yapılardan oluşmaktadır.⁵⁴

Hem normal gelişen hem de özel gereksinimli çocukların aileleri, içinde yaşadıkları çevreyle etkileşimleri doğrultusunda çocuklarının gelişim ve eğitimlerine katkıda bulunmaktadır. Sistem yaklaşımı aynı zamanda, aile içi ve aile dışı destekleri açıklamada da yardımcı olmaktadır. Ailenin içinde yaşadığı kültür, ülkenin politikalarındaki değişimler, aile dışındaki çevrede meydana gelen değişiklikler, yakın aile çevresi ve aile içindeki değişimler, ailenin yaşam döngüsünü oluşturmaktadır.⁵⁵ Bu süreçle ilgili; ailenin okul giderlerini karşılayacak ekonomik gücü yoksa çocuk, özel eğitim hizmeti alamamaktadır. Günümüzde gerekli yönlendirmelerin yapılıyor olması ve özel gereksinimli çocukların eğitiminin devlet tarafından destekleniyor olması, her çocuğun özel eğitim ve destek hizmetleri alabilmesini olanaklı kılmaktadır. Ayrıca 2015-2016 eğitim öğretim yılında destek eğitim odalarının aktif duruma getirilmesi, derse giren öğretmenlerin ders ücretlerinin devlet tarafından karşılanması, devlet okullarında kaynaştırma programından yararlanan öğrencilerin destek eğitiminden de yararlanmasını sağlamıştır.

Aileleri iyi anlamak kendi kısıtlı çevreleriyle değil, sosyal sistem içinde değerlendirmekten geçmektedir. Aile merkezli uygulamalar, çocuğun daha iyi olması

⁵² Diken, a.g.e., s.6.

⁵³ Cavkaytar, a.g.e., s.14-15.

⁵⁴ Craig Fiedler, Richard Simpson & Denise Clark, **Parents and Families of Children with Disabilities. Effective School-Based Support Services**. New Jersey: Pearson Education Inc, 2007, s.32.

⁵⁵ Cavkaytar, a.g.e., s.15.

ve ailenin bunun için sağlıklı olması üzerine bina edilmektedir. Bu yaklaşım, sağlıklı aile ve aile ilişkilerinin iyi olması, sağlıklı çocuk anlamına geldiğini savunmaktadır. Bu nedenle özel gereksinimli çocukların ailelerini daha iyi anlamak için, öncelikle onları normal bir aile gibi görmek ve bulundukları sosyal sistem içerisinde değerlendirmek gerekmektedir.⁵⁶

Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler, orta ve ortanın altında bir sosyo-ekonomik düzeyden gelen, büyük bir çoğunluğu sadece okur-yazar ve temel eğitim almış çekirdek ailelerdir.⁵⁷

2.1.5. Otizmli Çocuğa Sahip Ailelerin Özellikleri

Ailelerin çocuk yetiştirme sürecinde yaşadığı aşamalar genelde evrensel olmakla birlikte ailenin ve aileyi oluşturan bireylerin bu gelişim aşamalarından geçiş süreleri farklılık göstermektedir. Aşamalar arasındaki geçiş süresinde görülen farklılık, gelişim aşamalarında ailenin çocuğa karşı geliştirdiği tepkilerin, ailenin ve toplumun özelliklerinden kaynaklanan farklılıklardır.⁵⁸

Ailenin çocuğun gelişim aşamalarına bağlı olarak yaşadığı aşamalar şunlardır:⁵⁹

- Hamilelikten çocuğun doğumuna kadar olan imgeleme,
- Çocuk ile aile bireyleri arasında bağlanmanın gerçekleştiği dönemde yapılan bakım,
- Çocuğun toplum kurallarını öğrenmesi için ailenin çocuğa yardımcı olduğu dönemde gösterdiği otorite,
- Çocuğun toplumsal gerçekliği anlaması için ailenin yardım ettiği ve okul öncesinden ergenliğe kadar devam eden dönemde yapılan rehberlik,
- Ailenin ve çocuğun karşılıklı olarak yapılandırdığı karşılıklı bağlılık,
- Çocuğun kendi başına yaşamaya başlamak için hazır dönem olan ayrılış aşamasıdır.

Özel ihtiyaçları olan bir çocuğu bulunan ailenin bu gelişim aşamalarındaki kaygıları ve ilgi alanları değişiklik gösterebilmektedir.⁶⁰ Ailenin özel gereksinimli çocukları ile ilgili farklı gelişim aşamalarında yaşadıkları kaygı, kaynaklarına göre şu şekilde sıralanabilmektedir.⁶¹

⁵⁶ Cavkaytar, a.g.e.

⁵⁷ Avşar Ardiç, Özel Gereksinimli Çocuk ve Aile, A. Cavkaytar (Dü.) içinde, **Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği** (2 b.). Vize Basın Yayın, Ankara, 2013, s.25.

⁵⁸ Ardiç, a.g.e. s.25.

⁵⁹ Ellen Galinsky, **The Six Stages of Parenthood**. MA: Addison-Wesley, 1987, s.84.

⁶⁰ Ardiç, a.g.e. s.25.

⁶¹ Tom Smith, Barbara Gartin, Nicci Murdick & Alan Hilton, **Families and Children with Special Needs**. New Jersey: Pearson Education, 2006, s.71.

Erken Çocukluk: Bireye kesin teşhisin konulması, akranlarının ve ailenin çocuklarının özel ihtiyaçlarını bilmesi, çocuğun ihtiyaçlarıyla uyumlu hizmete yerleştirilmesi, işin uzmanları ile ilişkilerin olgunlaştırılması gibi meseleler ile alakadar olurlar.

Okul Döneminde: Yasal hak ve yükümlülüklerin öğrenilmesi, yeni hizmetlerin fark edilmesi, çocuğun ne tür bir okuldan faydalanacağını kesinleştirilmesi ve akademik faaliyetler haricindeki faaliyetlerin planlanması meseleleri ile alakadar olurlar.

Ergenlik Döneminde: Yeterli olunmadığının uzun zamanlı doğası, uzun zamanlı bağlılığın etkilerinin fark edilmesi, çocuğun erkek mi kız mı olduğu, ergen akranlarının çocuğu ötekileştirerek dışlanması, çocuğun yaşıyla uyumlu faaliyetlerinin olması meseleleri ile alakadar olurlar.

Yetişkinlik Döneminde: Erişkin olarak çocuğun, erişkin hayatı tanımlaması, aileden ayrı sosyalleşme faaliyetlerinin olması ve anne babaların vefatı ve çocukların korunmasıyla alakalı meselelerle problemlerin halledilmesi ile alakadar olurlar.

2.1.6. Otizmlili Çocuğa Sahip Ailenin Yetersizliğe Uyum Süreci

Otizmlili çocuğa sahip ailenin yetersizliğe uyum sürecinde; beklenti, tutum ve stres kavramları ailenin karşısına çıkmakta ve bu kavramların birbiri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Beklenti, gelecekte olabilecek olaylara karşı bireyin duygusal tepkilerini önceden yaşaması, alternatif tepkiler, çözümler üretmesi, duygusal çatışmalar ya da stres kaynakları ile başa çıkması olarak tanımlanmaktadır.⁶²

Tutum ise bireyin belli bir gruba, kişiye, nesneye, olaya vb. yönelik olumlu veya olumsuz düşünceleri, duyguları ve davranışlarından oluşan yargısal eğilimdir.⁶³ Stres, bireyin var olan dengesini, duygusal, bilişsel ya da sosyal işlevini bozma eğilimi gösteren uyarıcılara karşı bireyi dengeyi korumaya ya da yeniden denge sağlamaya yönelik yeni davranışlara zorlayan gerçek ya da algılanan uyarıcılara verdiği fiziksel, ruhsal, bilişsel tepkilerdir.⁶⁴

Ebeveynlerin beklentileri stres ile doğrudan ilişkilidir. Beklentiler ile mevcut durum arasındaki fark arttıkça ailenin yaşadığı güçlükler de artmakta ve mevcut durumla baş etmeleri zorlaşmaktadır.⁶⁵ Ailenin, çocuğun yetersizliğine karşı tutumu ya da aile ile ilişkili bütün olgu ve gerçeklere karşı tutumu, ailenin ne yaşayacağını

⁶² Selçuk Budak, **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2000, s.56.

⁶³ Budak, a.g.e., s.56

⁶⁴ Budak, a.g.e., s.57

⁶⁵ Özsoy Altuğ, Şükran Özkahraman & Fatma Çallı, Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. Aile ve Toplum, eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi , 2006, 3 (9), s.69-77.

ve neyi nasıl yaşayacağını doğrudan belirler ve bu durum ailenin bütün duyuşsal süreçleri ile ilişkili olmaktadır.⁶⁶ Bütün bunların yanında aile bu süreçte farklı sorunlarla da baş başa kalabilmektedir.

Ailelerin yetersizliğe karşı tepkisi, her ailenin özelliklerine göre farklılıklar gösteriyor olması, ailelerin ortak tepkilerini açıklayan “Aşama Modeli”ndeki yaklaşımlar bu durumu özetler niteliktedir.⁶⁷

2.1.6.1. Aşama Modeli

Aşama modeli Kubler-Ross tarafından 1969 yılında geliştirilmiştir. Uzmanlar ve aileler tarafından genel kabul gören bir modeldir.⁶⁸ Aşama modeli beş aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar:

1. Aşama: Şok, inanmama ve yadsıma
2. Aşama: Öfke ve içleme
3. Aşama: Pazarlık
4. Aşama: Depresyon ve umutsuzluk
5. Aşama: Kabul

1. Aşama: Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olduğu anda ailenin yaşadığı şok, inanmama ve yadsıma aşamasıdır. Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak ailenin beklemediği bir olgu olup ailenin beklentileri ile tamamen zıt bir durumdur. Aile aşırı üzüntü ve çaresizlik duygusu yaşarken aynı zamanda suçluluk ve utanç duyguları da yaşamaktadır. Aile ilk aşamada yetersizliğin varlığına inanmaz ve yetersizliğin olmadığına dair kanıtlar bulmak için çaba harcar ve yetersizliği inkâr eder ve kabullenmez.⁶⁹

2. Aşama: Öfke ve içleme aşamasına geçiş yapan ebeveynler, uzmanlardan elde ettiği bilgiler ile kendi kanıtlarını karşılaştırır ve kanıtlarına destek beklerler. Uzman tanıları red edilirken, yardım önerileri bu süreçte kabul edilmez. Çocuğun yetersizliği yadsınmaya devam edilmektedir. Yardım önerileri öfkeye ve içlemeye neden olmaktadır. Öfke duygusunun sebep olduğu tepkiler ile çevreden alınan olumsuz tepkiler anlaşılmadığı düşüncesiyle ebeveynler sosyal çevrelerinde bulunanlara içlemekte ve bu durum da ebeveynlerin kendi içlerine yönelmelerine neden olmaktadır.⁷⁰

3. Aşama: Pazarlık aşaması, yetersizliğin ortadan kalkacağına dair inancın benimsendiği aşamadır. "Neden ben ya da neden biz?" sorusu yetersizliğin

⁶⁶ Ardiç, a.g.e. s.28.

⁶⁷ Ardiç, a.g.e. s.28.

⁶⁸ Ardiç, a.g.e. s.28.

⁶⁹ Ardiç, a.g.e. s.29-30.

⁷⁰ Ardiç, a.g.e. s.30.

kalkacağına ilişkin inancın iç güdüleyicisini, içinde yaşadıkları toplumun kültürü ve inanılan din gibi değişkenler ise bu aşamanın dış güdüleyicisini oluşturmaktadır. Yetersizliği ortadan kaldırmak için çaba harcanmaya başlanır. Ebeveynler, yetersizlik ile ilgili en çok bilgiye bu aşamada sahip olurlar. Yetersizliği tek ve müdahale edilebilir bir neden ile açıklamaya çalışırlar. Bunun en önemli nedeni birden çok ya da belirgin bir neden ile açıklanan yetersizliğin tekrar yaşanmasının engellenebilir olmasıdır.

4. Aşama: Depresyon ve umutsuzluk aşamasında ebeveynler, çözüm bulamamış olmaları nedeniyle çaresizlik yaşamaya başlamaktadırlar. 2. aşamada kendilerini sosyal çevreden soyutladıkları için sosyal destekten mahrum kalırlar ve depresyon süreci başlar. Bu aşama, ebeveynlerin imgeleme aşamasında oluşan normal çocuğu kaybettiğini fark etme ve gerçek ile yüzleşme aşamasıdır. Bu aşama ebeveynlerin, gelecekle ilgili planlarını, umutlarını ve yaşam tarzlarını değiştirmek zorunda olduklarını fark etme aşamasıdır. Bu aşamada gerekli yardıma ulaşabilen ebeveynler 5. aşamaya geçebilir. Fakat bütün aileler 5. aşamaya geçememektedir.⁷¹

5. Aşama: Kabul aşaması, özel gereksinimi olan çocuğun ailenin bir bireyi olarak kabul edildiği aşamadır. Ailenin algıları değişir ve aile güçlü olduğu kanallara yönelir.

Aşama modeli, klinik bulgulara ve özel gereksinimli çocukların aileleri ile yapılan görüşmelere dayandırılması, bu modeli destekleyici bulguların literatürde bulunmaması ve varsayımlarının katı olması nedeniyle eleştirilmektedir. Bu modele gelen eleştiriler, bu modelle ilgili çevresel (ekolojik) ve transaksiyonel (hayat pozisyonu) kuram temelinde alternatif yaklaşımlar geliştirilmiştir.⁷²

2.1.7. Otizmlı Çocuğa Sahip Ailenin Beklentisi, Tutumu ve Stres İlişkisi

Otizm, iletişim ve sosyal gelişim alanlarındaki kısıtlılıkla seyreden ve çocuğun gelişimini önemli derecede olumsuz etkileyen bir bozukluktur. Doğuştan gelen bir bozukluk olmasına rağmen, belirtiler bebeklik ve erken çocukluk döneminde belirmeye başlamaktadır. Konuşmanın gecikmesi veya tam anlamıyla olmaması, sınırlı ilgi alanı, insan dışındaki varlıklarla iletişim kurma, oyuna ilgi duymama, yaşlılarıyla oyun oynamama ve tekrar edici basmakalıp davranışlarda

⁷¹ Ardiç, a.g.e. s.30-31.

⁷² Tali Heiman, Parents Of Children With Disabilities: Resilience, Coping, And Future Expectations. *Journal Of Developmental And Physical Disabilities*, 2002, 14 (2), s.159-171.

bulunma gibi özellikler ile kendini göstermektedir. Bu durum otizmlı çocuğa sahip ailelerde farklı beklenti ve tepkilere yol açmaktadır.⁷³

Bu tepkilerden ilki şoktur. Beklenmedik bir olayı kabullenememe, ailenin kendisini çaresiz hissetmesi durumudur. Diğeri ise inkâr durumudur. Birçok aile çocuklarının otizmlı olduğu realitesinden kaçmak ister ve aile çocuğunun bu durumundan dolayı bazı sorunlar yaşamaktadır.

Bunlarla birlikte aile bir çöküntü yaşamaktadır. Ailenin ideal çocuk kavramlarına uymayan bir engelli çocuğa sahip olmaları bu aile de ruhsal çöküntüye sebep olabilmektedir. Bunlardan başka aile; suçluluk, kırgınlık, utanma, kabullenme ve uyum gibi durumlar yaşamaktadır. Bu durum ailede strese yol açmakta ve ailenin tutumlarında farklılık meydana getirmektedir.

Otizm, ailenin stres düzeyini artıran bir durumdur. Yapılan araştırmalar diğeri gelişimsel yetersizlikleri olan çocuk aileleri ve normal çocukların aileleri ile karşılaştırıldığında OSB olan bir çocuğa sahip olmanın daha fazla strese yol açtığını göstermektedir. Bunun nedeninin ise daha yoğun stres faktörleriyle karşı karşıya kalmaları olduğu belirtilmektedir. Bu stres faktörlerinden bazıları şunlardır.⁷⁴

- Otizm tanısı konulduktan sonra bu konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olunmaması ve ailenin ne yapacağını bilememesi
- Otizmlı çocuğun gelişiminin tutarsız olması
- Çocuklarının normal bir fiziksel görünüme sahip olmalarına rağmen normal davranışlar sergilememeleri
- Çocuklarının sosyal iletişim problemleri
- Aile bireylerinin sevgi dolu yaklaşımlarına çocuklarından aynı şekilde cevap alamamaları

Otizmlı çocuğa sahip aileler stres ve diğeri durumlara karşı çeşitli tutumlar geliştirseler de bu durumu kabullenip çocuğun farklı etkinlik ve eğitimlerle gelişmesi ve değişmesini istemektedirler. Otizmlı çocukların dil gelişimi ve eğitimi çeşitli yöntem ve eğitim teknikleri bulunmaktadır. Otizmlı çocukların eğitilmesi ve onların yaşadıkları ortama adapte edilmesi kısa sürede olabilecek bir durum değildir.⁷⁵

Genel olarak ailelerin, otizmlı çocuklarının özelliklerini çok iyi tanıyamamalarından dolayı beklenti düzeyleri çok yüksek ya da yapabileceklerinin çok altında olabilmektedir. İletişim düzeyi iki-üç kelime ile sınırlı olan otizmlı bir çocuktan okuyup yazmasını istemek ne kadar gerçekçi olacaktır? O hâlde otizmlı çocuklarınızdan beklentilerinize ulaşabilmeniz için yapmanız gerekenleri, öncelikle;

⁷³ Altuğ ve ark. a.g.e., s.69-77

⁷⁴ Altuğ ve ark. a.g.e., s.69-77

⁷⁵ Altuğ ve ark. a.g.e., s.69-77

Öğrenmeye hazırlık,

İletişim

Öz bakım becerileri olacak şekilde kolaydan zora doğru sıralamanız ve çocuğunuzun sahip olduğu düzeye göre size olan bağımlılığını en aza indirgeyecek şekilde plânlamanız gerekir. Bu durumdaki çocuğa, yeni beceriler kazanabilmesine fırsat ve destek vermek gerekmektedir. Ailenin ve çocuğun geleceği için bunların yapılması çocuk açısından önemli olacaktır. Otizmlili çocuğunuzun merkez alındığı ve sizinle, eğitimcilerin iş birliği içerisinde herkesin üzerine düşen görevi yapmasına yönelik bir program oluşturulduğunda denge kurulacak ve sonuç olumlu gelişme yönünde olacaktır.⁷⁶

⁷⁶ Altuğ ve ark. a.g.e., s.69-77

2.2. BENLİK

Bu bölümde, benlik algısı kavramı ve önemi, benlik algısının gelişimi, benlik saygısı ve etkileri, ebeveynlerde benlik saygısı ile bu alanda yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Benlik Algısı Kavramı ve Önemi

İnsanın akıl yetisi olarak ortaya çıktığı zamandan itibaren, çevresi ile etkileşimi yoluyla oluşan benlik kavramı; insanın çevresini kavraması ve kendisinde oluşan bir algılamadır. Kişinin benlik kavramına uygun yaşantıları, benliğe özümlemekte, uygun düşmeyenleri ya yadsımakta ya da benlik kavramına uyacak biçimde değiştirmektedir.⁷⁷

Bu anlamda benlik, temelde bireysel bir resimdir ve bireyi diğer bireylerden ayıran geniş çaptaki etkileşimlerden oluşmaktadır. Bu etkileşimler, bireylerin diğer insanlardan elde ettiği geri bildirimler, fiziksel ve sosyal çevrelerde bireylerin kendi deneyimlerine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Benlik kavramının gelişimi, hayat boyunca devam eder ve yaş ile birlikte değişen yavaş bir süreçtir.⁷⁸

Bu anlamda benlikle ilgili şunlar ifade edilebilir:

Benlik temelde kişisel bir göstergedir ve kişiyi diğer kişilerden ayıran geniş çaplı etkileşimlerden meydana gelmektedir. Bu etkileşimler, bireylerin diğer insanlardan elde ettiği geri bildirimler, fiziksel ve sosyal çevrelerde bireylerin kendi deneyimlerine bağlı olarak gerçekleşmektedir.⁷⁹

Bireyin diğer bireylerden ayıran yetenek, mizaç, amaç, değer ve tercihlerin toplamıdır.⁸⁰

Benlik, bireylerin benlik değerleri ve benlik saygısını da kapsayan, bireyin kendisini değerli hissetme, yeteneklerini ortaya çıkarabilme, toplum içinde kabul görme, kendinin bedensel özelliklerini kabul, kendisinin onayladığı ya da onaylamadığı özelliklere dair düşünceleri, kendisine ilişkin algı ve değerlendirmeleri olarak açıklanabilir.⁸¹

Benlik, insanın farklı özelliklerini özünde bulundurması ya da kısaca kişinin kendini algılamasıdır.⁸²

Benlik algısı; benlik değeri ve benlik saygısı kavramlarından oluşmaktadır.⁸³

⁷⁷ Rogers, a.g.e., s.184-256

⁷⁸ David Myers, Polarizing Effects of Social Comparison. **Journal of Experimental Social Psychology**, 1978, Sayı: 14, s.554-563.

⁷⁹ Myers, a.g.e., s.554-563

⁸⁰ Rogers, a.g.e., s.184-256

⁸¹ Albert Bandura, Self-efficacy Mechanism in Human Agency. **American Psychologist**, 1982, 37 (2), s.122-147.

⁸² Yıldız Kuzgun, Benlik ve İdeal Benlik Kavramlarının "Tercih Edilen Meslek" Kavramı ile İlişkisi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 1983, 16 (1), s.1-10.

Benlik kavramı, bireyin kendini algılayış ve kavrayış biçimi olarak kişinin kendini nasıl gördüğünü, kendine nasıl değer biçtiğini ifade etmektedir. Kişinin karakter özellikleri, yetenekleri, diğer bireylerle ve çevresi ile olan ilişkilerini, olaylar ve nesneler arasında kurduğu bağlantı ile idealleri ve amaçlarını algılamasını içeren bir kavramdır.⁸⁴

Bireyin kendini algılamasıdır.⁸⁵

Benlik, kişilik kavramının bir parçasıdır. Başkalarının bireye yansıttığı özellikler ile bireyin kendisi hakkında yaptığı gözlemler, çevreden elde ettiği bilgiler ile bireyi diğer bireylerden ayırt edici özellikler bütünüdür.⁸⁶

2.2.2. Benlik Algısının Gelişimi

Yaklaşık iki yaş civarında başlayıp dördüncü yaşın sonlarında daha da belirginleşmiş bir benlik algısı oluşmaktadır.⁸⁷ Benlik, çocukluk dönemindeki deneyimlere ve yakın çevresindeki bireylerin davranışlarından etkilenmektedir.⁸⁸ Ergenlik dönemine gelindiğinde benlik algısı daha da önem kazanmaktadır. Ergenlik döneminde bireyin "ben kimim?", "nasıl biri olmak istiyorum?" sorulara cevap araması, bedenini incelemeye yönelmesi gibi nedenler benlik algısının sürekli değişmesine neden olmaktadır. Bireyin benlik algısındaki hızlı değişimler benlik algısını yeniden düzenlemeye çalışmasına neden olmaktadır.⁸⁹

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olan ergenlik dönemi, ergenleri benlik algısı (kimlik) oluşturmaya zorlamaktadır. Bu zorlanma gençlerde doğal bunalımlara neden olmaktadır. Ergenlik dönemindeki bireyin bazen çevresi kaynaklı kısıtlamalar, bilgi eksikliği ve yetersizliklerde eklenmesi ile ergenlik dönemini zorlu ve sorunlu hale getirerek ergen üzerinde baskı oluşturmaktadır.⁹⁰ Diğer bir ifadeyle, ergenlik döneminde yaşanan biyo-kimyasal değişiklikler, bireylerin ilgilerinin çoğalmasına neden olmakta ve benlik arayışına giren birey, ne yapacağını şaşırmakta ve

⁸³ King Gillian, Lonnie Zwaigenbaum, Anita Bates, Donna Baxter & Peter Rosenbaum, Parent Views Of The Positive Contributions Of Elementary And High School-Aged Children With Autism Spectrum Disorders And Down Syndrome. **Child: Care, Health And Development** ,2011, 38 (6), s.817-828.

⁸⁴ Keith King, Self Concept and Self Esteem: Clarification of Terms. **Journal of School Health**, 1998, 67 (2), s.68-70.

⁸⁵ Myers, a.g.e., s.554-563

⁸⁶ Doğan Cüceloğlu, **İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları** (5 b.). Remzi Kitabevi A.Ş., İstanbul, 1994, s.125.

⁸⁷ Daniel Povinelli & Bridgett Simon, Young Children's Understanding of Briefly Versus Extremely Delayed Images of the Self: Emergence of the Autobiographical Stance. **Developmental Psychology** 1998, Sayı:34, s.188-194.

⁸⁸ Osman Kazancı, **Eğitim Psikolojisi: Kuram ve İlkelerden Uygulamaya**. Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara, 1989, s.92.

⁸⁹ Adnan Yörükoğlu, **Gençlik Çağı**. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1987, s.89.

⁹⁰ Adnan Kulaksızoğlu, **Ergenlik Psikolojisi** (4 b.). Remzi Kitapevi, İstanbul, 2001, s.52.

çatışmalar yaşamaktadır. Bireyin kendini doğru tanıma olanağı bulunduğu ölçüde çatışmaları kolay atlatmakta ve böylelikle sağlıklı bir benlik geliştirmektedir.⁹¹

2.2.3. Benlik Saygısı ve Etkileri

Benlik saygısı seviyesi, bireylerin birçok alandaki başarı ve becerisini, stres ile başa çıkma etkinliğini, insanlarla ilişkilerini ve derinliğini, aynı zamanda da yaşam enerjisini etkilemektedir.⁹²

Benlik saygısı yüksek seviyede olan bireyler kendine güvenen bir kişiliğe sahip olup canlılık ve enerjilikle özdeşirler.

Köknel'in bildirdiği üzere; Plummer'e (2005) göre benlik saygısı, yaşam dönemlerindeki değişimler ile şekillenmektedir. Aileden bağımsız yaşama, bireyin kendi hayatını kurmaya başlaması, evlenmesi, orta yaşa ulaşma, yaşlanma sırasında yaşadığı bazı değişimler olmaktadır. Bu değişimler; fiziksel, sosyal, duygusal değişimler olduğu gibi kişinin benliği ve benlik saygısı da değişime uğramaktadır. Özellikle ergenlik sürecinde fiziksel, duygusal, bilişsel değişimler kişide yeni bir sürece girildiğinin belirtileridir. Bu süreci yaşayan bireyler çocukluktan çıkmanın hüznünü duyarlar. Ancak birçoğu da bir an önce büyümek isterler. Bu süreçte benliği kaybetme korkusu yaşanırken yeni veya gerçek benliği oluşturma mücadelesi de başlamış olur. Birey yalnızlık, anne- babaya yabancılaşma ve onlardan uzaklaşma duyguları yaşayabilmektedir. Bu süreçte akranlar ve akran grupları ergenin hayatına girer ve önemli bir rol oynar. Özellikle de kendisini tanımasına, kişiliğini bağımsızlaştırabilmesinde ve benlik saygısını inşa etmesinde akranlar etkin bir rol oynarlar. Bu etkenlerin yanında ergenlerin benlik saygısında cinsiyet, yaş, fiziksel görünüm gibi faktörler de etkili olabilmektedir.⁹³

2.2.4. Ebeveynlerde Benlik Saygısı

Bireyin başkaları tarafından nasıl değerlendirildiği ve bu değerlendirmelerin kişi tarafından algılanışı ve benimsenmesi, benlik kavramının değerler sistemini oluşturmaktadır. Bireyin çevresindeki olaylara, nesnelere, kişilere karşı oluşturduğu

⁹¹ Gülten Ülgen, **Eğitim Psikolojisi Birey ve Öğrenme** (2 b.). Lazer Ofset Matbaa. Ankara, 1995, s.80.

⁹² Heinz Kohut, **The analysis of the self**. New York: International Universities Press, 1971, s.67.

⁹³ Özcan Köknel, **Kişilik** (4 b.). Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1983, s.42.

tutum, davranış ve etkinlikler benlik algısına ve değerler sistemine göre biçimlenmektedir.⁹⁴

Bireyler sevildikleri ve kendilerine önem verilen ortamlarda, kendilerini önemli hissetmekte ve kendilerini gerçekleştirme sürecine girmeleri kolaylaşmakta, buna bağlı olarak eğitim yaşantılarına daha aktif katılmaktadırlar.⁹⁵

Bireylerin benlik algısını geliştirmesi ve kendilerini gerçekleştirmesi bir gelişim süreci olması nedeniyle, bireyin içinde bulunduğu ortam oldukça önem kazanmaktadır.⁹⁶

2.2.5. Yapılan Araştırmalar

Bir çalışmada Adana (2006), 34 deney, 34 girişimli kontrol ve 36 girişimsiz kontrol grubu olmak üzere 104 lise öğrencisi ile atılganlık eğitiminin benlik kavramına etkisini incelenmiş, Piers Harrisin Çocuklar İçin Öz-Kavram Ölçeği uygulanmıştır. Ölçeğin kaygı alt boyutundan, atılganlık eğitimi öncesi ve sonrası elde edilen puanlar karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunmuştur. Atılganlık eğitimi ile kişiler arası ilişkiler, iletişim gibi sosyal becerileri kazanmak, kişiler arası ilişkilerde davranışların farkında olmak ve sorumluluklarını almak sonucunda yaşanan “kaygı”yı azaltmış ve benlik kavramını olumlu yönde etkilemiştir.⁹⁷

Lise öğrencilerinin benlik kavramlarını algılama biçimleri ve ilişkili faktörlerin incelendiği araştırmada, 949 öğrenciden elde edilen verilere göre sağlık sorunu olmayan öğrencilerin PHÇÖKÖ toplam puanları ile mutluluk ve kaygı alt ölçek puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencinin sağlıklı oluşu; yaşam biçimini, kalitesini, arkadaş ve aile ilişkilerini, okula devamını olumlu olarak etkilediği için olumlu benlik kavramını etkilediği düşünülmektedir. Öğrencilerin başarı durumu arttıkça mutluluk, gözde olma, davranış, zekâ ve okul durumu alt ölçekleri ile toplam puanları da artmıştır.⁹⁸

Benlik saygısının aileden kaynaklanan etkenlere bağlı olup olmama durumunun incelendiği başka bir araştırmada, 17-21 yaş aralığında bulunan 171 kadın, 379 erkek üniversite öğrencisinden elde edilen verilere göre benlik saygısı,

⁹⁴ Köknel, a.g.e. s.42

⁹⁵ Münire Erden & Yasemin Akman, **Eğitim Psikolojisi** (2 b.). Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1995, s.21.

⁹⁶ Yıldız Kuzgun, Edwards Kişisel Tercih Envanterinin Türkiye’de Güvenirliliği ve Geçerliliği. **A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 1985, 17 (1-2), s.69-93.

⁹⁷ Filiz Adana, Lise Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyi ve Benlik Kavramı Üzerine Atılganlık Eğitiminin Etkisi. **İstanbul Üniversitesi F.N.H.Y.O. Dergisi**, 2006, 14 (56), s.79-95.

⁹⁸ Filiz Adana, Hülya Arslantaş & Muazzez Şahbaz, Lise Öğrencilerinin Benlik Kavramlarını algılama Biçimleri ve İlişkili Faktörler. **Psikiyatri Heöşireliğı Dergisi**, 2012, 3 (1), s.22-29.

cinsiyete, anne ve babanın eğitim düzeyine, annenin mesleğine, ailenin gelir düzeyine ve ailenin ilgisine bağlı olduğu belirlenmiştir.⁹⁹

Anneler çocuklarının özel gereksinimli olduğuna ilişkin uyum sürecinde kendi annelerinden daha fazla destek almaktadırlar.¹⁰⁰

⁹⁹ İshak Özkan, Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. **Düşünen Adam** , 1994, 7(3), s.4-9.

¹⁰⁰ Atilla Cavkaytar, Sema Batu & Oya Beklan Çetin, Gelişimsel Geriliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyo-ekonomik ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkiler. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** , 2007, 6(1), s.79-96.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma betimleyici araştırma modelinde tasarlanmıştır. Tarama modelinde tasarlanan araştırmalar mevcut durumu, olduğu biçimde ortaya çıkarmak için kullanılır. Betimleyici araştırma, bir durumun, koşulun, ilişkinin, faaliyet ve iletişim süreçlerinin “ne olduğunu” tasvir, tarif ve açıklığa kavuşturma amacıyla yapılır.¹⁰¹

Bu araştırma modelinde nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma sonuçları, genellenebilir özellik göstermesi nedeniyle tercih edilmiştir.¹⁰²

3.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemi, Ankara Otizm Vakfı, Simay Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yeni Hayatlar Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Fayda Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi'ne düzenli olarak devam eden kişiler arasından rastgele seçilen 150 otistik çocuk ebeveyni ile Özel Serra Kreş ve Gündüz Bakımevi'ne devam eden 150 sağlıklı öğrenci ebeveyni oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel Bigi Formu

Kişisel bilgilerin araştırıldığı formda bireylere yaşları, eğitim durumları, medeni durumları, aylık gelirleri vb ile ilgili toplamda 14 soru yöneltilmiştir.

3.3.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Rosenberg (1965) tarafından insanların benlik saygılarını ölçmek için geliştirilen ölçeğin orijinali İngilizce dilindedir. Türkçe'ye Çuhadaroğlu (1986) tarafından uyarlanan ölçeğin 63 maddesi ve 12 alt ölçeği vardır. Alt ölçekler:

1. Benlik saygısı
2. Kendilik kavramının sürekliliği
3. İnsanlara güvenme

¹⁰¹ Niyazi Karasar, **Araştırmalarda Rapor Hazırlama** (7 b.). 3D Araştırma Eğitim Danışmanlık, Ankara, 1994, s. 16.

¹⁰² İrfan Erdoğan, **Pozitivist Metodoloji Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum** (2 b.). Pozitif Yayıncılık. Ankara, 2007, s.138.

4. Eleştiriye duyarlılık
5. Depresif duygulanım
6. Hayalperestlik
7. Psikosomatik belirtiler
8. Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme
9. Tartışmalara katılabilme derecesi
10. Ana-baba ilişkisi
11. Babayla ilişki
12. Psikik izolasyon

Ölçeğin uygulamasında belirli bir zaman sınırlaması yoktur, ergenler için geliştirilmiş, grup olarak uygulanabilen ve ergenlerin verilen bütün maddelere yönelik olarak kendilerini ifade etmelerine dayalı bir ölçek çeşididir. Cevap anahtarına göre “benlik saygısı” alt testi haricindeki diğer alt testlere ait maddeler değerlendirilmektedir ve doğru cevap “1” puanını almaktadır. 10 maddelik sorular “çok doğru” derecesinden, “çok yanlış” derecesine göre benlik saygısı alt testinde puanlanmaktadır.

Testi değerlendirmek için :

1,2,4,6,7. maddelerde:

Çok doğru = 4, Doğru= 3, Yanlış= 2, Çok Yanlış= 1,

3,5,8,9,10. maddelerde:

Çok doğru=1, Doğru= 2, Yanlış=3, Çok Yanlış= 4 olarak puanlanmaktadır ve ölçekten elde edilebilecek puanlar 10 ile 40 arasında farklılık göstermektedir.

3.3.3. Sosyal Karşılaştırma Ölçeği

SKÖ, Türkçe uyarlaması Şahin, Durak ve Şahin (1993) tarafından yapılmıştır. SKÖ, bireyin kendisini başkaları ile kıyasladığında, kendini çeşitli boyutlarıyla nasıl algıladığını ölçmektedir. Grup olarak ergen ve yetişkinlere uygulanabilen SKÖ, zaman sınırlaması olmayan kendini değerlendirmeye yönelik bir ölçektir. Ölçek 18 maddeden oluşmaktadır ve altılı likert tipindedir. Ölçeğin her maddesi 1-6 puan arasındadır ve ölçekten 18-108 arasında puanlar alınmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar olumlu kendilik algısını, düşük puanlar ise olumsuz kendilik algısını göstermektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları 501 denek üzerinde yapılmış, Cronbach Alfa: 0.89 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliliğine bakıldığında Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu -0.19 , ($p<.000$) olarak bulunmuştur. Kısa Semptom Envanterinin alt ölçekleri ile korelasyonlarının 0.14 ile -0.34 arasında değişmekte olduğu görülmüştür. SKÖ’ nün yapı geçerliliğine bakıldığında, Beck

Depresyon Envanteri'nden 9 altı ve 17 üstü puan grupların SKÖ' ye göre ayrıştırılabildiği ($p<.001$) görülmektedir.

3.4. Veri Analiz Teknikleri

Veri toplama ölçekleri kullanılarak ulaşılan veriler bilgisayar ortamına sayısal bir biçimde aktarılarak bu verilerin analizi, sosyal bilimler için istatistik programı 18'den yararlanılarak gerçekleştirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde Otizmlı Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerden Oluşan Grubun Benlik Saygısı ve Sosyal Karşılaştırma seviyeleri ölçekleri ile ulaşılın bilgilerle araştırmacının hazırladığı genel bilgi formuyla ulaşılın bulgular bulunmaktadır. Örnekleme oluşturan grubun Otizm Tanısı Almış ve Almamış kişilerden demografik farklılıkları göre dağılımları Tablo 4.1’de yer almaktadır.

Tablo 4.1: Araştırmaya Katılan Otizmlı Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerden Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=300)

	Otizmlı Çocuğu Olan		Otizmlı Çocuğu Olmayan	
Yaş	N	(Yüzdelik)	N	(Yüzdelik)
21 ve altı	3	1	5	1.7
21–39 yaş arası	79	26.3	87	29
39 ve üstü	67	22.7	58	19.3
Öğrenim Durumu	N	(Yüzdelik)	N	(Yüzdelik)
Okur Yazar Değil	3	1	2	.7
İlköğretim	31	10.3	17	5.7
Ortaöğretim	53	17.7	37	12.3
Yükseköğretim	63	21	94	31.3
Medeni Durum	N	(Yüzdelik)	N	(Yüzdelik)
Evli ve birlikte yaşıyor	127	42.3	132	44
Evli ve ayrı yaşıyor	13	4.3	7	2.3
Boşanmış	10	3.3	11	3.7
Çocuk Sayısı	N	(Yüzdelik)	N	(Yüzdelik)
1 Çocuk	53	17.7	60	20
2 Çocuk	62	20.7	61	20.3
3 Çocuk	31	10.3	29	9.7
4 ve üstü Çocuk	4	1.3	0	0

Gelir	N	(Yüzdelik)	N	(Yüzdelik)
0–1000 TL	21	7	4	1.3
1000–2000 TL	37	12.3	30	10
2000 TL ve üstü	92	30.7	116	38.7

Araştırma dâhilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan 300 Kişilik grubun Otizmli Çocuğa sahip ailelerin 3'ü (%1) 21 yaş ve altı, 79'u (%26.3) 21-39 yaş arasında, 67'si (%20) 39 ve üstü, Otizmli Çocuğa Sahip 5'i (%1.7) 21 yaş ve altı, 87'si (%29) 21-39 yaş arasında, 58'i (%19.3) 39 ve üstü yaşlarda olduğu bilinmektedir. Otizmli Çocuğa sahip ailelerin 3'ü (%1) okuryazar olmadığı, 31'i (%10.3) İlköğretim, 53'ü (%17.7) Ortaöğretim, 63'ü (%21) Yükseköğretim, Otizmli Çocuğa sahip olmayan ailelerin 2'si (%.7) okuryazar olmadığı, 17'si (%5.7) İlköğretim, 37'si (%12.3) Ortaöğretim, 94'ü (%31.3) Yükseköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir.

Otizmli Çocuğa sahip ailelerin 127'si (%42.3) evli ve birlikte yaşıyor, 13'ü (%4.3) evli ve ayrı yaşıyor, 10'u (%3.3) boşanmış, Otizmli Çocuğa sahip olmayan ailelerin 132'si (%44) evli ve birlikte yaşıyor, 7'si (%2.3) evli ve ayrı yaşıyor, 11'i (%3.7) boşanmış olduğu belirlenmiştir.

Otizmli Çocuğa sahip ailelerin 53'ü (%17.7) bir çocuk, 62'si (%20.7) 2 çocuk, 31'i (%10.3) 3 çocuk, 4'ü (%1.3) 4 ve üstü çocuk, Otizmli Çocuğa sahip olmayan ailelerin 60'ı (%20) bir çocuk, 61'i (%20.3) 2 çocuk, 29'u (%9.7) 3 çocuk sahibi olduğu bulunmuştur.

Otizmli Çocuğa sahip ailelerin 21'i (%7) 0–1000 TL, 37'si (%12.3) 1000-2000 TL, 92'si (%30.7) 2000 TL ve üstü, Otizmli Çocuğa sahip olmayan ailelerin 4'ü (%1.3) 0–1000 TL, 30'u (%10) 1000-2000 TL, 116'sı (%38.7) 2000 TL ve üstü gelire sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 4.2: Otizmli Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Benlik Saygısı ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinden Aldıkları Puanların Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Benlik Saygısı	25.47	2.47	15	32

Sosyal Karşılaştırma	71.02	25.32	18	108
-----------------------------	-------	-------	----	-----

Benlik Saygısı ölçeğinin puanlarının ortalaması ($\bar{x}=25.47$), Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin ortalaması ($\bar{x}=71.02$), Benlik Saygısı Ölçeğinin maksimum puanı (32), Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin maksimum puanı (108), Benlik Saygısı Ölçeğinin minimum puanı (15), Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin minimum puanı (18), Benlik Saygısı Ölçeğinin Standart sapması (2.47), Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Standart sapması (25.32) olarak görülmektedir. Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin standart sapması benlik saygısı ölçeğinden büyük olduğu için Sosyal Karşılaştırma güvenirliği Benlik Saygısından yüksektir.

Tablo 4.3: Otizmli Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerin Durumlarına göre Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Puanı Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları

Ölçek	Engelli Çocuk	N	Sıra Ort	Sıra Toplam	U	Z	p
Benlik Saygısı	Olan	150	131,90	19785,5	8460,50	-3.894	.000*
	Olmayan	150	169,10	25364,5			
Ölçek	Engelli Çocuk	N	Sıra Ort	Sıra Toplam	U	Z	p
Kendilik Kavramının Sürekliliği	Olan	150	155,06	23259,5	10565,5	- .998	.318
	Olmayan	150	145,94	21890,5			
Ölçek	Engelli Çocuk	N	Sıra Ort	Sıra Toplam	U	Z	p
İnsanlara Güvenme	Olan	150	190,37	28556,0	5269,0	-8.435	.000*
	Olmayan	150	111,07	16594,0			
Ölçek	Engelli Çocuk	N	Sıra Ort	Sıra Toplam	U	Z	p
Eleştiriye Duyarlılık	Olan	150	111,07	16660,5	5335,5	-8,354	.000*
	Olmayan	150	189,93	28489,5			
Ölçek	Engelli Çocuk	N	Sıra Ort	Sıra Toplam	U	Z	p

Depresif Duygulanım	Olan	150	121,31	18196,5	-6871,5	-6.076	.000*
	Olmayan	150	179,69	26953,5			
Ölçek	Engelli Çocuk	N	Sıra Ort	Sıra Toplam	U	Z	p
Hayalperestlik	Olan	150	188,25	28237,5	-5587,50	-7.694	.000*
	Olmayan	150	112,75	16912,5			
Ölçek	Engelli Çocuk	N	Sıra Ort	Sıra Toplam	U	Z	p
Sosyal Karşılaştırma	Olan	150	94,80	14220,0	-2895,00	-	11,124
	Olmayan	150	206,20	30930,0			

*p<.05

Otizmli Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerin arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını görmek için gerçekleştirilen Mann Whitney-U testiyle Benlik Saygısı Alt ölçeği arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir (U=8460.50, p< .05). Otizmli Çocuğa sahip olmayan ailelerin Benlik Saygısı ortalaması Otizmli Çocuğa sahip olan gruba göre yüksek olduğu görülmüştür.

Otizmli Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerin arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını görmek için gerçekleştirilen Mann Whitney-U testiyle Kendilik Kavramının Sürekliliği Alt ölçeği arasında anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir (U=10565.5, p> .05).

Otizmli Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerin arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını görmek için gerçekleştirilen Mann Whitney-U testiyle İnsanlara Güven Alt ölçeği arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir (U=5269.0, p< .05). Otizmli Çocuğa sahip olan ailelerin İnsanlara Güven ortalaması Otizmli Çocuğa sahip olmayan gruba göre yüksek olduğu görülmüştür.

Otizmli Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerin arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını görmek için gerçekleştirilen Mann Whitney-U testiyle Eleştiriye Duyarlılık Alt ölçeği arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir (U=5335.5, p< .05). Otizmli Çocuğa sahip olmayan ailelerin Eleştiriye Duyarlılık ortalaması Otizmli Çocuğa sahip olan gruba göre yüksek olduğu görülmüştür.

Otizmli Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerin arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını görmek için gerçekleştirilen Mann Whitney-U testiyle Depresif Duygulanım Alt ölçeği arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir (U=6871.5, p<

.05). Otizmlı Çocuğa sahip olmayan ailelerin Depresif Duygulanım ortalaması Otizmlı Çocuğa sahip olan gruba göre yüksek olduğu görölmüştür.

Otizmlı Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerin arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını görmek için gerçekleştirilen Mann Whitney-U testiyle Hayalperestlik Alt ölçeği arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir ($U=5587.50$, $p< .05$). Otizmlı Çocuğa sahip olan ailelerin Hayalperestlik ortalaması Otizmlı Çocuğa sahip olmayan gruba göre yüksek olduğu görölmüştür.

Otizmlı Çocuğa Sahip ve Sahip Olmayan Ailelerin arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını görmek için gerçekleştirilen Mann Whitney-U testiyle Sosyal Karşılaştırma ölçeği arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir ($U=2895.00$, $p< .05$). Otizmlı Çocuğa sahip olmayan ailelerin Sosyal Karşılaştırma ortalaması Otizmlı Çocuğa sahip olan gruba göre yüksek olduğu görölmüştür. Otizmlı Çocuğa sahip olmayan ailelerin olumlu kendilik algısı vardır.

Tablo 4.4: Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçekleri Arasındaki İlişki

Ölçekler	Sosyal Karşılaştırma
Benlik Saygısı	,169 ,003
Kendilik Kavramının Sürekliliği	-,175 ,002
İnsanlara Güven	-,554 ,000
Eleştiriye Duyarlılık	,556 ,000
Depresif Duygulanım	,379 ,000
Hayalperestlik	-,602 ,000

Benlik Saygısı Alt Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla yapılan spearman korelasyon olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur($r=.169$, $p<.005$). Benlik Saygısı artarken Olumlu Kendilik algısı da artmaktadır. Benlik Saygısı ile Sosyal Karşılaştırma arasında zayıf ve doğru orantılı ilişki vardır.

Kendilik Kavramının Sürekliliği Alt Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla yapılan spearman korelasyon olumsuz

yönde anlamlı ilişki bulunmuştur($r = -.175$, $p < .005$). Kendilik Kavramının Sürekliliği artarken Olumlu Kendilik algısı da azalmaktadır. Kendilik Kavramının Sürekliliği ile Sosyal Karşılaştırma arasında zayıf ve ters orantılı ilişki vardır.

İnsanlara Güven Alt Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla yapılan spearman korelasyon olumsuz yönde anlamlı ilişki bulunmuştur($r = -.554$, $p < .005$). İnsanlara Güven artarken Olumlu Kendilik algısı da azalmaktadır. İnsanlara Güven ile Sosyal Karşılaştırma arasında orta ve ters orantılı ilişki vardır.

Eleştiriye Duyarlılık Alt Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla yapılan spearman korelasyon olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur($r = .556$, $p < .005$). Eleştiriye Duyarlılık artarken Olumlu Kendilik algısı da artmaktadır. Eleştiriye Duyarlılık ile Sosyal Karşılaştırma arasında orta ve doğru orantılı ilişki vardır.

Depresif Duygulanım Alt Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla yapılan spearman korelasyon olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur($r = .379$, $p < .005$). Depresif Duygulanım artarken Olumlu Kendilik algısı da artmaktadır. Depresif Duygulanım ile Sosyal Karşılaştırma arasında zayıf ve doğru orantılı ilişki vardır.

Hayalperestlik Alt Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla yapılan spearman korelasyon olumsuz yönde anlamlı ilişki bulunmuştur($r = -.602$, $p < .005$). Hayalperestlik artarken Olumlu Kendilik algısı da azalmaktadır. Hayalperestlik ile Sosyal Karşılaştırma arasında orta ve ters orantılı ilişki vardır.

Tablo 4.5: Sosyal Karşılaştırma ile Benlik Saygısı Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Sosyal Karşılaştırma	Sabit		6,336	,000			
	Benlik Saygısı	,085	1,891	,060			
	Kendilik	-,101	-2,210	,028			
	Kavramının Sürekliliği				40,499	,000	,453
	İnsanlara Güven	-,255	-3,501	,001			
	Eleştiriye Duyarlılık	,088	1,190	,235			

Depresif	,107	2,178	,030
Duygulanım			
Hayalperestlik	-,300	-4,898	,000

Sosyal Karşılaştırma ile Benlik Saygısı, Kendilik Kavramı Sürekliliği, İnsanlara Güvenme, Eleştiriye Duyarlılık, Depresif Duygulanım, Hayalperestlik ölçeği arasında anlamlı ilişkiler vardır ($R^2=.453$, $p<0.005$). Bu değişkenlerle beraber Sosyal Karşılaştırma varyansın yalnızca %45'ini belirtmektedir.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin Sosyal Karşılaştırma üzerindeki göreceli önem sırası Benlik Saygısı, Eleştiriye Duyarlılık, Depresif Duygulanım, Kendilik Kavramının Sürekliliği, İnsanlara Güven, Hayalperestliktir.

Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde ise Hayalperestlik, İnsanlara Güven, Kendilik Kavramının Sürekliliği, Depresif Duygulanım, Sosyal Karşılaştırma üzerinde önemli(anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6: Otizmlili Çocuğa Sahip olan ve olmayan Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği Yaş Durumuna göre Çok Yönlü Varyans Sonuçları

Benlik Saygısı						Test
Yaş	Otizimli Çocuğu Olan		Otizimli Çocuğu Olmayan		Top	Sonucu
	N	$X \pm S$	N	$X \pm S$	N	
21 ve altı	3	7,66±1,52	5	7,60 ±2,19	8	F=1,688 p=,195
21–39 yaş	79	8,18±1,46	87	8,75±,086	166	
39 ve üstü	67	8,17±1,18	58	8,86±1,08	126	
Toplam	150	8,17±1,33	150	8,76±1,02	300	
Kendilik Kavramının Sürekliliği						Test
Yaş	Otizimli Çocuğu Olan		Otizimli Çocuğu Olmayan		Top	Sonucu
	N	$X \pm S$	N	$X \pm S$	N	
21 ve altı	3	5,66±2,08	5	4,60 ±1,51	8	F=2,064 p=,129
21–39 yaş	79	5,40±,92	87	5,17±,75	166	
39 ve üstü	67	5,19±,96	58	5,24±,65	126	
Toplam	150	5,31±,97	150	5,18±,75	300	

İnsanlara Güven					Top	Test Sonucu
Yaş	Otizmlili Çocuğu Olan		Otizmlili Çocuğu Olmayan			
	N	X ± S	N	X ± S		
21 ve altı	3	3,00±1,00	5	1,60±,54	8	F=,707 p=,494
21–39 yaşı	79	2,43±,85	87	1,65±,66	166	
39 ve üstü	67	2,54±,85	58	1,67±,54	126	
Toplam	150	2,49±,85	150	1,66±,61	300	
Eleştiriye Duyarlılık					Top	Test Sonucu
Yaş	Otizmlili Çocuğu Olan		Otizmlili Çocuğu Olmayan			
	N	X ± S	N	X ± S		
21 ve altı	3	2,66±,57	5	3,40 ±,54	8	F=,162 p=,852
21–39 yaşı	79	2,55±,82	87	3,33±,65	166	
39 ve üstü	67	3,33±,88	58	3,34±,60	126	
Toplam	150	3,34±,84	150	3,34±,63	300	
Depresif Duygulanım					Top	Test Sonucu
Yaş	Otizmlili Çocuğu Olan		Otizmlili Çocuğu Olmayan			
	N	X ± S	N	X ± S		
21 ve altı	3	3,33±1,15	5	2,60±1,14	8	F=2,103 p=,124
21–39 yaşı	79	1,83±,92	87	2,51±,96	166	
39 ve üstü	67	2,51±,97	58	2,51±,97	126	
Toplam	150	1,83±,97	150	2,52±,96	300	
Hayalperestlik					Top	Test Sonucu
Yaş	Otizmlili Çocuğu Olan		Otizmlili Çocuğu Olmayan			
	N	X ± S	N	X ± S		
21 ve altı	3	6,00±3,46	5	2,60±1,34	8	F=,110 p=,896
21–39 yaşı	79	5,49±1,69	87	3,71±1,65	166	
39 ve üstü	67	5,30±1,87	58	3,86±1,66	126	
Toplam	150	5,42±1,80	150	3,73±1,60	300	
Sosyal Karşılaştırma					Top	Test Sonucu
Yaş	Otizmlili Çocuğu Olan		Otizmlili Çocuğu Olmayan			
	N	X ± S	N	X ± S		
21 ve altı	3	40,66±23,00	5	80,80±21,62	8	F=2,099 p=.124
21–39 yaşı	79	52,65±21,15	87	87,01±16,17	166	
39 ve üstü	67	57,38±22,56	58	88,75±15,81	126	
Toplam	150	54,56±21,90	150	87,49±16,16	300	

*p<.05

Ailelerin Yaş Durumuyla Benlik Saygısı Alt Boyutu puanları gözlenmekte Benlik Saygısı ve Yaş puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Yaş Durumu ile Kendilik Kavramının Sürekliliği Alt Boyutu puanları gözlenmekte Kendilik Kavramının Sürekliliği ve Yaş puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Yaş Durumu ile İnsanlara Güven Alt Boyutu puanları gözlenmekte İnsanlara Güven ve Yaş puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Yaş Durumu ile Eleştiriye Duyarlılık Alt Boyutu puanları gözlenmekte Eleştiriye Duyarlılık ve Yaş puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Yaş Durumu ile Depresif Duygulanım Alt Boyutu puanları gözlenmekte Depresif Duygulanım ve Yaş puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Yaş Durumu ile Hayalperestlik Alt Boyutu puanları gözlenmekte Hayalperestlik ve Yaş puanları arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$).

Ailelerin Yaş Durumu ile Sosyal Karşılaştırma Boyutu puanları gözlenmekte Sosyal Karşılaştırma ve Yaş puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.7: Otizmli Çocuğa Sahip olan ve olmayan Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği Öğrenim Durumuna göre Çok Yönlü Varyans Sonuçları

Öğrenim	Benlik Saygısı				Top	Test Sonucu
	Otizmli Olan	Çocuğu	Otizmli Olmayan	Çocuğu		
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
Okuryazar değil	3	9,00±00	2	9,50 ±,70	5	F=4,073
İlköğretim	31	7,90±1,71	17	8,88±1,16	48	
Ortaöğretim	53	8,37±1,16	37	8,62±,98	90	p=,044*
Yükseköğretim	63	8,09±1,27	94	8,77±1,02	157	
Toplam	150	8,17±1,33	150	8,76±1,02	300	
Öğrenim	Kendilik Kavramının Sürekliliği				Top	Test Sonucu
	Otizmli Olan	Çocuğu	Otizmli Olmayan	Çocuğu		
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	

	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
Okuryazar değil	3	5,00±1,00	2	5,50 ±,70	5	
İlköğretim	31	5,58±1,25	17	5,23±,75	48	F=,880
Ortaöğretim	53	5,28±,84	37	5,27±,60	90	p=,542
Yükseköğretim	63	5,22±,90	94	5,12±,80	157	
Toplam	150	5,31±,97	150	5,18±,75	300	
İnsanlara Güven						
Öğrenim	Otizmli Olan	Çocuğu	Otizmli Olmayan	Çocuğu	Top	Test Sonucu
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
Okuryazar değil	3	2,66±1,15	2	3,00±,00	5	F=9,014
İlköğretim	31	2,61±,88	17	1,64±,70	48	
Ortaöğretim	53	2,43±,86	37	1,70±,61	90	p=,003*
Yükseköğretim	63	2,47±,83	94	1,61±,56	157	
Toplam	150	2,49±,85	150	1,66±,61	300	
Eleştiriye Duyarlılık						
Öğrenim	Otizmli Olan	Çocuğu	Otizmli Olmayan	Çocuğu	Top	Test Sonucu
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
Okuryazar değil	3	2,66±1,52	2	3,50±,70	5	F=21,451
İlköğretim	31	2,51±,81	17	3,52±,71	48	
Ortaöğretim	53	2,47±,84	37	3,37±,63	90	p=,000*
Yükseköğretim	63	2,55±,85	94	3,28±,61	157	
Toplam	150	2,52±,84	150	3,34±,63	300	
Depresif Duygulanım						
Öğrenim	Otizmli Olan	Çocuğu	Otizmli Olmayan	Çocuğu	Top	Test Sonucu
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
Okuryazar değil	3	2,33±,57	2	2,50±,70	5	F=2,491
İlköğretim	31	1,96±1,01	17	1,82±,72	48	
Ortaöğretim	53	1,81±,96	37	2,21±1,03	90	p=,060
Yükseköğretim	63	1,76±,97	94	2,76±,89	157	
Toplam	150	1,83±,97	150	2,52±,96	300	
Hayalperestlik						
Öğrenim	Otizmli Olan	Çocuğu	Otizmli Olmayan	Çocuğu	Top	Test Sonucu
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	

	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
Okuryazar değil	3	4,33±1,52	2	4,50±,70	5	F=7,305
İlköğretim	31	5,96±1,72	17	4,41±2,00	48	
Ortaöğretim	53	5,03±1,81	37	3,70±1,74	90	p=,007*
Yükseköğretim	63	5,52±1,79	94	3,60±1,55	157	
Toplam	150	5,42±1,80	150	3,73±1,65	300	

Sosyal Karşılaştırma						Test Sonucu
Öğrenim	Otizmli Olan	Çocuğu	Otizmli Olmayan	Çocuğu	Top	
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
Okuryazar değil	3	55,33±30,00	2	66,50±31,81	5	F=34,348
İlköğretim	31	49,22±23,33	17	89,35±19,55	48	
Ortaöğretim	53	56,26±20,18	37	84,27±19,68	90	p=,000*
Yükseköğretim	63	55,71±22,37	94	88,85±13,26	157	
Toplam	150	54,56±21,90	150	87,48±16,16	300	

*p<.05

Ailelerin Öğrenim Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Boyutu puanları gözlenmekte Benlik Saygısı ve Öğrenim puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir (p<0.05). Otizmli Çocuğa Sahip olmayanlarda olanlara göre Benlik Saygısı daha yüksektir. Otizmli Çocuğu olmayan okuryazar olmayanlarda benlik saygısı en yüksektir.

Ailelerin Öğrenim Durumuna göre Kendilik Kavramının Sürekliliği Alt Boyutu puanları gözlenmekte Kendilik Kavramının Sürekliliği ve Öğrenim puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir (p>0.05).

Ailelerin Öğrenim Durumuna göre İnsanlara Güven Alt Boyutu puanları gözlenmekte İnsanlara Güven ve Öğrenimpuanları arasında anlamlı farklılık saptanmıştır (p<0.05). İnsanlara Güven Otizmli Çocuğa sahip ailelerde Olmayanlara göre daha yüksektir. Otizmli Çocuğa Sahip okur yazar olmayan ailelerde İnsanlara güven en yüksektir.

Ailelerin Öğrenim Durumuna göre Eleştiriye Duyarlılık Alt Boyutu puanları gözlenmekte Eleştiriye Duyarlılık ve Öğrenimpuanları arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır (p<0.05). Otizmli Çocuğa Sahip olmayanlarda olanlara göre Eleştiriye Duyarlılık daha yüksektir. Otizmli Çocuğu olmayan okuryazar olmayanlarda Eleştiriye Duyarlılık en yüksektir..

Ailelerin Öğrenim Durumuna göre Depresif Duygulanım Alt Boyutu puanları gözlenmekte Depresif Duygulanım ve Öğrenimpuanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Öğrenim Durumuna göre Hayalperestlik Alt Boyutu puanları gözlenmekte Hayalperestlik ve Öğrenimpuanları arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p<0.05$). Otizmlili Çocuğa Sahip ailelerde sahip olmayanlara göre hayalperestlik daha yüksektir. Otizmlili Çocuğa Sahip ailelerin ilköğretim mezunu olanlarda Hayalperestlik en yüksektir.

Ailelerin Öğrenim Durumuna göre Sosyal Karşılaştırma Boyutu puanları gözlenmekte Sosyal Karşılaştırma ve Öğrenimpuanları arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p<0.05$). Otizmlili Çocuğa sahip olmayan aileler de Sosyal Karşılaştırma olanlara göre yüksek çıkmıştır. Otizmlili Çocuğa Sahip olmayan ailelerin Olumlu Kendilik algısı daha yüksektir. Otizmlili Çocuğa sahip olmayan ailelerin ilköğretim mezunu olanların benlik algısı daha yüksektir.

Tablo 4.8: Otizmlili Çocuğa Sahip olan ve olmayan Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği Medeni Durumuna göre Çok Yönlü Varyans Sonuçları

Medeni Durum	Benlik Saygısı					Test Sonucu
	Olan		Olmayan		Top	
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
Evli ve birlikte yaşıyor	127	8,20±1,29	132	8,76 ±1,04	259	F=7,955 p=,005*
Evli ve ayrı yaşıyor	13	8,15±1,90	7	9,14±1,06	20	
Boşanmış	10	7,80±1,03	11	8,45±,68	21	
Toplam	150	8,17±1,33	150	8,76±1,02	300	
Medeni Durum	Kendilik Kavramının Sürekliliği					Test Sonucu
	Olan		Olmayan		Top	
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
Evli ve birlikte yaşıyor	127	5,35±,93	5	5,11 ±1,51	8	F=,664 p=,141
Evli ve ayrı yaşıyor	13	5,07±1,44	87	5,42±,75	166	
Boşanmış	10	5,10±,73	58	5,81±,65	126	
Toplam	150	5,31±,97	150	5,18±,75	300	
Medeni Durum	İnsanlara Güven				Top	Test

			Olan		Olmayan		Sonucu	
			N	$X \pm S$	N	$X \pm S$	N	
Evli ve birlikte yaşıyor	127	2,45±1,00	5	1,60±,54	8	F=2,038		
Evli ve ayrı yaşıyor	13	2,30±,85	87	1,65±,66	166	p=,132		
Boşanmış	10	2,54±,85	58	1,67±,54	126			
Toplam	150	2,49±,85	150	1,66±,61	300			
			Eleştiriye Duyarlılık			Top	Test Sonucu	
Medeni Durum			Olan		Olmayan			
			N	$X \pm S$	N	$X \pm S$	N	
Evli ve birlikte yaşıyor	127	2,55±,84	5	3,34±,64	8	F=2,994		
Evli ve ayrı yaşıyor	13	2,61±,76	87	3,14±,69	166	p=,052		
Boşanmış	10	1,90±,87	58	3,45±,52	126			
Toplam	150	3,34±,84	150	3,34±,63	300			
			Depresif Duygulanım			Top	Test Sonucu	
Medeni Durum			Olan		Olmayan			
			N	$X \pm S$	N	$X \pm S$	N	
Evli ve birlikte yaşıyor	127	3,33±1,15	5	2,60±1,14	8	F=7,464		
Evli ve ayrı yaşıyor	13	1,83±,92	87	2,51±,96	166	p=,007*		
Boşanmış	10	2,51±,97	58	2,51±,97	126			
Toplam	150	1,83±,97	150	2,52±,96	300			
			Hayalperestlik			Top	Test Sonucu	
Medeni Durum			Olan		Olmayan			
			N	$X \pm S$	N	$X \pm S$	N	
Evli ve birlikte yaşıyor	127	5,44±1,73	5	3,82±1,69	8	F=,948		
Evli ve ayrı yaşıyor	13	4,92±1,69	87	3,57±1,27	166	p=,389		
Boşanmış	10	5,70±1,87	58	2,72±1,10	126			
Toplam	150	5,42±1,80	150	3,73±1,60	300			
			Sosyal Karşılaştırma			Top	Test Sonucu	
Medeni Durum			Olan		Olmayan			
			N	$X \pm S$	N	$X \pm S$	N	
Evli ve birlikte yaşıyor	127	55,08±22,43	5	87,75±22,43	8	F=3,895		
							p=.021*	

Evli ve ayrı yaşıyor	13	57,23±22,68	87	72,42±20,54	166
Boşanmış	10	44,40±9,02	58	93,72±13,07	126
Toplam	150	54,56±21,90	150	87,49±16,16	300

*p<.05

Ailelerin Medeni Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Boyutu puanları görülmekte Benlik Saygısı ve Medeni Durum puanları arasında anlamlı farklılık görülememiştir ($p<0.05$). Otizmlili Çocuğa Sahip Olmayan ailelerin benlik saygısı daha yüksektir. Otizmlili Çocuğa Sahip Olmayan ailelerin evli ve ayrı yaşayanların benlik saygısı yüksekken, otizmlili çocuğa sahip ailelerin evli ve beraber yaşayanlarda benlik saygısı yüksektir.

Ailelerin Medeni Durumuna göre Kendilik Kavramının Sürekliliği Alt Boyutu puanları görülmekte Kendilik Kavramının Sürekliliği ve Medeni Durum puanları arasında anlamlı farklılık görülmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Medeni Durumuna göre İnsanlara Güven Alt Boyutu puanları gözlenmekte İnsanlara Güven ve Medeni Durum puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Medeni Durumuna göre Eleştiriye Duyarlılık Alt Boyutu puanları gözlenmekte Eleştiriye Duyarlılık ve Medeni Durum puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Medeni Durumuna göre Depresif Duygulanım Alt Boyutu puanları gözlenmekte Depresif Duygulanım ve Medeni Durum puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p<0.05$). Depresif Duygulanım iki grupta da evli ve birlikte yaşayan grupta yüksektir.

Ailelerin Medeni Durumuna göre Hayalperestlik Alt Boyutu puanları gözlenmekte Hayalperestlik ve Medeni Durum puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Medeni Durumuna göre Sosyal Karşılaştırma Boyutu puanları gözlenmekte Sosyal Karşılaştırma ve Medeni Durum puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p<0.05$). Sosyal Karşılaştırma Otizmlili çocuğa sahip olmayan ailede boşanmışlarındaki yüksekken, otizmlili çocuğa sahip ailede evli ve ayrı yaşayanların ki yüksektir.

Tablo 4.9: Otizmlı Çocuğa Sahip olan ve olmayan Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği Çocuk Sayısına Durumuna göre Çok Yönlü Varyans Sonuçları

Çocuk Sayısı	Benlik Saygısı				Top	Test Sonucu
	Olan		Olmayan			
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1 Çocuk	53	7,73±1,59	60	8,66 ±1,06	113	F=3,881 p=,010*
2 Çocuk	62	8,35±1,25	61	8,68±,99	123	
3 Çocuk	31	8,54±,80	29	9,10±,97	60	
4 ve üstü Çocuk	4	8,25±,95	0	00±00	4	
Toplam	150	8,17±1,33	150	8,46±1,22	300	
Çocuk Sayısı	Kendilik Kavramının Sürekliliği				Top	Test Sonucu
	Olan		Olmayan			
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1 Çocuk	53	5,16±1,12	60	5,23±,85	113	F=2,064 p=,105
2 Çocuk	62	5,32±,93	61	5,00±,65	123	
3 Çocuk	31	5,51±,76	29	5,44±,63	60	
4 ve üstü Çocuk	4	5,50±,57	0	00±00	4	
Toplam	150	5,31±,97	150	5,18±,75	300	
Çocuk Sayısı	İnsanlara Güven				Top	Test Sonucu
	Olan		Olmayan			
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1 Çocuk	53	2,73±,85	60	1,63±,60	113	F=2,949 p=,054
2 Çocuk	62	2,33±,86	61	1,63±,60	123	
3 Çocuk	31	2,38±,80	29	1,75±,63	60	
4 ve üstü Çocuk	4	2,50±,57	0	00±00	4	
Toplam	150	2,49±,85	150	1,66±,61	300	
Çocuk Sayısı	Eleştiriye Duyarlılık				Top	Test Sonucu
	Olan		Olmayan			
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1 Çocuk	3	2,37±,85	60	3,28±,66	113	F=1,242 p=,295
2 Çocuk	53	2,59±,81	61	3,32±,59	123	
3 Çocuk	62	2,58±,88	29	3,48±,63	60	
4 ve üstü Çocuk	31	2,75±,95	0	00±00	4	
Toplam	4	2,52±,84	150	3,34±,63	300	

Çocuk Sayısı	Depresif Duygulanım				Top	Test Sonucu
	Olan		Olmayan			
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1 Çocuk	53	1,83±,91	60	2,80±,91	113	F=3,217
2 Çocuk	62	1,90±1,03	61	2,49±,95	123	
3 Çocuk	31	1,77±,99	29	2,00±,88	60	
4 ve üstü Çocuk	4	1,25±,50	0	00±00	4	p=,023*
Toplam	150	1,83±,97	150	2,52±,96	300	

Çocuk Sayısı	Hayalperestlik				Top	Test Sonucu
	Olan		Olmayan			
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1 Çocuk	53	5,71±1,86	60	3,61±1,63	113	F=1,104
2 Çocuk	62	5,24±1,83	61	5,24±1,46	123	
3 Çocuk	31	5,35±1,60	29	5,35±1,98	60	
4 ve üstü Çocuk	4	4,75±2,21	0	00±00	4	p=,161
Toplam	150	5,42±1,80	150	3,73±1,65	300	

Çocuk Sayısı	Sosyal Karşılaştırma				Top	Test Sonucu
	Olan		Olmayan			
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1 Çocuk	53	51,24±21,92	60	88,48±13,02	113	F=,521
2 Çocuk	62	55,66±20,48	61	86,93±16,01	123	
3 Çocuk	31	56,70±23,65	29	86,55±21,92	60	
4 ve üstü Çocuk	4	64,75±21,92	0	00±00	4	p=.668
Toplam	150	54,56±21,90	150	87,48±16,16	300	

*p<.05

Ailelerin Çocuk Sayısına göre Benlik Saygısı Alt Boyutu puanları gözlenmekte Benlik Saygısı ve Çocuk Sayısına puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir (p<0.05). İki grupta da 3 çocuğa sahip ailelerin benlik saygısı yüksek çıkmıştır.

Ailelerin Çocuk Sayısına göre Kendilik Kavramının Sürekliliği Alt Boyutu puanları gözlenmekte Kendilik Kavramının Sürekliliği ve Çocuk Sayısına puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir (p>0.05).

Ailelerin Çocuk Sayısına göre İnsanlara Güven Alt Boyutu puanları gözlenmekte İnsanlara Güven ve Çocuk Sayısına puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir (p>0.05).

Ailelerin Çocuk Sayısına göre Eleştiriye Duyarlılık Alt Boyutu puanları gözlenmekte Eleştiriye Duyarlılık ve Çocuk Sayısına puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Çocuk Sayısına göre Depresif Duygulanım Alt Boyutu puanları gözlenmekte Depresif Duygulanım ve Çocuk Sayısı puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p<0.05$). Depresif duygulanım Otizmliliği olmayan grupta 1 çocuğu olanlarda, Otizmliliği olanlarda 2 çocuk sahibi olanlarda yüksektir.

Ailelerin Çocuk Sayısına Öğrenim Durumuna göre Hayalperestlik Alt Boyutu puanları gözlenmekte Hayalperestlik ve Çocuk Sayısına Öğrenim puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p<0.05$). Otizmliliği Çocuğa Sahip ailelerde sahip olmayanlara göre hayalperestlik daha yüksektir. Otizmliliği Çocuğa Sahip ailelerin ilköğretim mezunu olanlarda Hayalperestlik en yüksektir.

Ailelerin Çocuk Sayısına Öğrenim Durumuna göre Sosyal Karşılaştırma Boyutu puanları gözlenmekte Sosyal Karşılaştırma ve Çocuk Sayısına Öğrenim puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.10: Otizmliliği Çocuğa Sahip olan ve olmayan Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği Gelir Durumuna göre Çok Yönlü Varyans Sonuçları

Gelir	Benlik Saygısı				Top	Test Sonucu
	Olan		Olmayan			
	N	$X \pm S$	N	$X \pm S$	N	
1000 TL az	21	7,80±1,40	4	9,00±2,16	25	F=8,138 p=,005*
1000–2000 TL	37	8,27±1,59	30	8,60±1,03	67	
2000 TL üzeri	92	8,21±1,21	116	8,79±,98	208	
Toplam	150	8,17±1,33	150	8,76±1,02	300	
Gelir	Kendilik Kavramının Sürekliliği				Top	Test Sonucu
	Olan		Olmayan			
	N	$X \pm S$	N	$X \pm S$	N	
1000 TL az	21	5,52 ±1,16	4	5,00±,00	25	F=1,188 p=,195
1000–2000 TL	37	5,35 ±1,05	30	5,26±1,01	67	
2000 TL üzeri	92	5,25 ±,88	116	5,16±,68	208	
Toplam	150	5,31±,97	150	5,18±,75	300	
Gelir	İnsanlara Güven				Top	Test Sonucu
	Olan		Olmayan			

	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1000 TL az	21	2,57±,97	4	1,25±,50	25	F=,969
1000–2000 TL	37	2,40±,83	30	1,70±,74	67	
2000 TL üzeri	92	2,51±,84	116	1,66±,57	208	p=,381
Toplam	150	2,49±,85	150	1,66±,61	300	
Eleştiriye Duyarlılık						
Gelir	Olan		Olmayan		Top	Test Sonucu
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1000 TL az	21	2,66±,96	4	4,00±,00	25	F=2,038
1000–2000 TL	37	2,45±,80	30	3,36±,61	67	
2000 TL üzeri	92	2,51±,84	116	3,31±,63	208	p=,132
Toplam	150	3,34±,84	150	3,34±,63	300	
Depresif Duygulanım						
Gelir	Olan		Olmayan		Top	Test Sonucu
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1000 TL az	21	2,28±1,10	4	2,75±1,50	25	F=7,703
1000–2000 TL	37	1,78±,82	30	2,06±,90	67	
2000 TL üzeri	92	1,75±,97	116	2,62±,93	208	p=,006*
Toplam	150	1,83±,97	150	2,52±,96	300	
Hayalperestlik						
Gelir	Olan		Olmayan		Top	Test Sonucu
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1000 TL az	21	5,66±1,77	4	2,25±,50	25	F=1,151
1000–2000 TL	37	5,29±1,76	30	4,16±1,87	67	
2000 TL üzeri	92	5,41±1,84	116	3,67±1,59	208	p=,318
Toplam	150	5,42±1,80	150	3,73±1,65	300	
Sosyal Karşılaştırma						
Gelir	Olan		Olmayan		Top	Test Sonucu
	N	$\bar{X} \pm S$	N	$\bar{X} \pm S$	N	
1000 TL az	21	44,95±20,26	4	78,00±29,47	25	F=2,634
1000–2000 TL	37	57,97±22,88	30	80,06±22,83	67	
2000 TL üzeri	92	55,38±21,48	116	89,72±12,73	208	p=,074
Toplam	150	54,56±21,90	150	87,49±16,16	300	

*p<.05

Ailelerin Gelir Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Boyutu puanları bulunmakta Benlik Saygısı ve Gelir Durumuna puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p<0.05$). Benlik Saygısı Otizmli çocuğu olmayanlarda 1000 TL az geliri olanlarda yüksek, Otizmli Çocuğu olanlarda 1000-2000 TL geliri olanlarda yüksektir.

Ailelerin Gelir Durumuna göre Kendilik Kavramının Sürekliliği Alt Boyutu puanları bulunmakta Kendilik Kavramının Sürekliliği ve Gelir Durumuna puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Gelir Durumuna göre İnsanlara Güven Alt Boyutu puanları bulunmakta İnsanlara Güven ve Gelir Durumuna puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Gelir Durumuna göre Eleştiriye Duyarlılık Alt Boyutu puanları bulunmakta Eleştiriye Duyarlılık ve Gelir Durumuna puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Gelir Durumuna göre Depresif Duygulanım Alt Boyutu puanları bulunmakta Depresif Duygulanım ve Gelir Durumuna puanları arasında anlamlı farklılık saptanmıştır ($p<0.05$). Depresif Duygulanım iki grupta da 1000 TL den az geliri olanlar da yüksektir.

Ailelerin Gelir Durumuna Öğrenim Durumuna göre Hayalperestlik Alt Boyutu puanları bulunmakta Hayalperestlik ve Gelir Durumuna puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Ailelerin Gelir Durumuna Öğrenim Durumuna göre Sosyal Karşılaştırma Boyutu puanları bulunmakta Sosyal Karşılaştırma ve Gelir Durumuna puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.11: Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Çocuk Sırasına göre Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	Anne Baba	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Sosyal Karşılaştırma	İlk Çocuk	104	69,82	3	16.693	.001*
	İkinci Çocuk	29	96,36			
	Üçüncü Çocuk	10	99,90			
	Dördüncü Çocuk	7	38,57			

* $p<0.05$

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Çocuk Sırası Durumuna göre Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını görmek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis H-Testi yapılmış ve anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($x^2 = 7.290$, $p<0.05$). Sosyal karşılaştırma en yüksek üçüncü çocuğu engelli olanlarda görülmüştür.

Otizimli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Çocuk Sırası Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış ve anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Otizimli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Cinsiyet Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Ölçekleri ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını görmek için gerçekleştirilen Mann Whitney U Testi yapılmış ve anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>.05$).

Tablo 4.12: Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Özel Eğitime Gitme Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Boyutları ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları

Ölçek	Özel	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Benlik Saygısı	Evet	103	76,63	7892,50	2304,500	-,492	,622
	Hayır	47	73,03	3432,50			
Ölçek	Özel	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Kendilik Kavramının Sürekliliği	Evet	103	69,70	7179,00	1823,000	-2,593	,010*
	Hayır	47	88,21	4146,00			
Ölçek	Özel	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
İnsanlara Güven	Evet	103	73,11	7530,50	2174,500	-1,066	,286
	Hayır	47	80,73	3794,50			
Ölçek	Özel	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Eleştiriye Duyarlılık	Evet	103	82,47	8494,00	1703,000	-3,102	,002*
	Hayır	47	60,23	2831,00			
Ölçek	Özel	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Depresif	Evet	103	72,58	7475,50	2119,500	-1,315	,189

Duygulanım	Hayır	47	81,90	3849,50			
Ölçek	Özel	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Hayalperestlik	Evet	103	66,09	6807,00	1451,000	-4,045	,000*
	Hayır	47	96,13	4518,00			
Ölçek	Özel	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Sosyal Karşılaştırma	Evet	103	80,39	8280,00	1917,000	-2,041	,041*
	Hayır	47	64,79	3045,00			

*p<.05

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Özel Eğitime Gitme Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Benlik Saygısı alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (U=2304.500, $p > .05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Özel Eğitime Gitme Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Kendilik Kavramının Sürekliliği alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1823.000, $p < .05$). Özel eğitime gitmeyen çocukların Kendilik Kavramının Sürekliliği özel eğitime gidenlerden yüksektir.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Özel Eğitime Gitme Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde İnsanlara Güven alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (U=2304.500, $p > .05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Özel Eğitime Gitme Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Eleştiriye Duyarlılık alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1703.000, $p < .05$). Özel eğitime giden çocukların Eleştiriye Duyarlılık özel eğitime gitmeyenlerden yüksektir.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Özel Eğitime Gitme Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Depresif Duygulanım alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (U=2119.500, $p > .05$).

Otizimli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Özel Eğitime Gitme Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Hayalperestlik alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1451.000, $p < .05$). Özel eğitime gitmeyenlerde çocukların Hayalperestlik özel eğitime gidenlerden yüksektir.

Otizimli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Özel Eğitime Gitme Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Sosyal Karşılaştırma ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1703.000, $p < .05$). Özel eğitime giden çocukların Sosyal Karşılaştırma özel eğitime gitmeyenlerden yüksektir. Özele eğitime gidenlerin Olumlu Kendilik algısı yüksektir.

Tablo 4.13: Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Sosyal Güvence Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Boyutları ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları

Ölçek	Sosyal	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	P
Benlik Saygısı	Evet	112	81,45	9122,50	1461,500	-3,017	,003*
	Hayır	38	57,96	2202,50			
Ölçek	Sosyal	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	P
Kendilik Kavramının Sürekliliği	Evet	112	77,04	8628,50	1955,500	-,798	,425
	Hayır	38	70,96	2696,50			
Ölçek	Sosyal	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	P
İnsanlara Güven	Evet	112	76,56	8575,00	2009,000	-,550	,582
	Hayır	38	72,37	2750,00			
Ölçek	Sosyal	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	P
Eleştiriye Duyarlılık	Evet	112	76,17	8531,50	2052,500	-,348	,728
	Hayır	38	73,51	2793,50			

Ölçek	Sosyal	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	P
Depresif Duygulanım	Evet	112	73,70	8254,50	1926,500	-,939	,348
	Hayır	38	80,80	3070,50			
Ölçek	Sosyal	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	P
Hayalperestlik	Evet	112	69,38	7770,00	1442,000	-3,052	,002*
	Hayır	38	93,55	3555,00			
Ölçek	Sosyal	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	P
Sosyal Karşılaştırma	Evet	112	81,78	9159,50	1424,500	-3,042	,002*
	Hayır	38	56,99	2165,50			

*p<.05

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Sosyal Güvence Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Benlik Saygısı alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmüştür (U=1461.500, p< .05). Sosyal Güvencesi olanlarda Benlik Saygısı yüksektir.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Sosyal Güvence Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde Kendilik Kavramının Sürekliliği alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir (U=1955.500, p> .05).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Özel Eğitime Gitme Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde İnsanlara Güven alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir (U=2009.000, p> .05).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Sosyal Güvence Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Eleştiriye Duyarlılık alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir (U=2052.500, p> .05).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Sosyal Güvence Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Depresif Duygulanım alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir (U=1926.500, p> .05).

Otizimli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Sosyal Güvence Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Hayalperestlik alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmüştür (U=1442.000, $p < .05$). Sosyal Güvencesi olmayanlarda Hayalperestlik yüksektir.

Otizimli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Sosyal Güvence Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi neticesinde Sosyal Karşılaştırma ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmüştür (U=1424.500, $p < .05$). Sosyal Güvencesi olanlarda Sosyal Karşılaştırma yüksektir. Sosyal Güvencesi olanlarda Olumlu Kendilik algısı yüksektir.

Tablo 4.14: Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Engelli Durumuna göre Benlik Saygısı Alt Boyutları ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	Engelli	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Benlik Saygısı	Zihinsel	136	71,98	2	10,528	.005*
	Bedensel	8	108,38			
	Zihinsel-Bedensel	6	71,98			
Ölçek	Engelli	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Kendilik Kavramının Sürekliliği	Zihinsel	136	73,82	2	2,674	,263
	Bedensel	8	87,75			
	Zihinsel-Bedensel	6	97,17			
Ölçek	Engelli	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
İnsanlara Güven	Zihinsel	136	77,95	2	7,745	,021*
	Bedensel	8	37,00			
	Zihinsel-Bedensel	6	71,33			
Ölçek	Engelli	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Eleştiriye Duyarlılık	Zihinsel	136	73,81	2	2,584	,275
	Bedensel	8	94,56			
	Zihinsel-Bedensel	6	88,33			
Ölçek	Engelli	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Depresif Duygulanım	Zihinsel	136	72,26	2	9,711	,008*
	Bedensel	8	111,94			
	Zihinsel-Bedensel	6	100,42			
Ölçek	Engelli	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Hayalperestlik	Zihinsel	136	78,14	2	7,471	,024*
	Bedensel	8	36,88			

	Zihinsel-Bedensel	6	67,17			
Ölçek	Engelli	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Sosyal Karşılaştırma	Zihinsel	136	76,49	2	3,785	,151
	Bedensel	8	83,44			
	Zihinsel-Bedensel	6	42,58			

*p<.05

Otizmli Çocuğa Sahip olan Engelli Türüne göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testi neticesinde Benlik Saygısı alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=10.528$, $p< .05$). Bedensel Engeli olanlarda Benlik Saygısı yüksektir.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Engelli Türüne göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testi neticesinde Kendilik Kavramının Sürekliliği alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($X^2=2.674$, $p> .05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Engelli Türüne göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testi neticesinde İnsanlara Güven alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=7.745$, $p< .05$). Zihinsel Engellilerde İnsanlara güven yüksektir.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Engelli Türüne göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testi neticesinde Eleştiriye Duyarlılık alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($X^2=2.584$, $p> .05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Sosyal Güvence Durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testi neticesinde Depresif Duygulanım alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=9.711$, $p< .05$). Bedensel Engelli olanlarda Depresif Duygulanım fazladır.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Engelli Türüne göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testi neticesinde Hayalperestlik alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=7.471$, $p< .05$). Zihinsel Engellilerde Hayalperestlik yüksektir.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Engelli Türüne göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testi neticesinde Sosyal Karşılaştırma ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($X^2=3.785$, $p>.05$).

Tablo 4.15: Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Tanı Konma Zamanı göre Benlik Saygısı Alt Boyutları ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	Tanı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Benlik Saygısı	1 yıldan az	26	63,42	3	7,164	,067
	1-2 yıl	62	71,62			
	2-4 yıl	50	87,64			
	5 yıl ve üstü	12	71,13			
Ölçek	Tanı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Kendilik Kavramının Sürekliliği	1 yıldan az	26	63,23	3	3,356	,340
	1-2 yıl	62	75,60			
	2-4 yıl	50	80,87			
	5 yıl ve üstü	12	79,21			
Ölçek	Tanı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
İnsanlara Güven	1 yıldan az	26	75,54	3	,120	,989
	1-2 yıl	62	74,55			
	2-4 yıl	50	77,02			
	5 yıl ve üstü	12	74,00			
Ölçek	Tanı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Eleştiriye Duyarlılık	1 yıldan az	26	88,37	3	3,955	,266
	1-2 yıl	62	75,74			
	2-4 yıl	50	70,90			
	5 yıl ve üstü	12	65,54			
Ölçek	Tanı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Depresif Duygulanım	1 yıldan az	26	89,29	3	18,902	,000*
	1-2 yıl	62	85,74			
	2-4 yıl	50	55,88			
	5 yıl ve üstü	12	74,46			
Ölçek	Tanı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Hayalperestlik	1 yıldan az	26	95,06	3	11,460	,009*
	1-2 yıl	62	65,37			
	2-4 yıl	50	73,56			
	5 yıl ve üstü	12	93,54			
Ölçek	Tanı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Sosyal	1 yıldan az	26	61,63	3	10,050	,018*

Karşılaştırma	1-2 yıl	62	73,06
	2-4 yıl	50	89,77
	5 yıl ve üstü	12	58,67

*p<.05

Otizmli Çocuğa Sahip olan Tanı Konma Zamanına göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Benlik Saygısı alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2=7.164$, $p> .05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Tanı Konma Zamanına göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Kendilik Kavramının Sürekliliği alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2=3.356$, $p> .05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Tanı Konma Zamanına göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde İnsanlara Güven alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2=.120$, $p>.05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Tanı Konma Zamanına göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Eleştiriye Duyarlılık alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2=3.955$, $p> .05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Tanı Konma Zamanına göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Depresif Duygulanım alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmüştür ($X^2=18.902$, $p< .05$). 1 Yılda az zaman önce tanı konanlarda Depresif Duygulanım fazladır.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Tanı Konma Zamanına göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Hayalperestlik alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmüştür ($X^2=11.460$, $p< .05$). 1 Yılda az zaman önce tanı konanlarda Hayalperestlik yüksektir.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Tanı Konma Zamanına göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Sosyal Karşılaştırma ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmüştür ($X^2=10.050$, $p<.05$). 2-4 yıl arasında tanı konanlar da Sosyal Karşılaştırma yüksektir.

Tablo 4.16: Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Rehabilitasyona gitme zamanına göre Benlik Saygısı Alt Boyutları ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	Rehabilitasyon	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Benlik Saygısı	1 yıldan az	34	62,31	3	4,974	,174
	1-2 yıl	35	61,06			
	2-4 yıl	47	72,45			
	5 yıl ve üstü	12	49,63			
Ölçek	Rehabilitasyon	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Kendilik Kavramının Sürekliliği	1 yıldan az	34	69,24	3	5,594	,133
	1-2 yıl	35	53,67			
	2-4 yıl	47	66,33			
	5 yıl ve üstü	12	75,50			
Ölçek	Rehabilitasyon	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
İnsanlara Güven	1 yıldan az	34	56,15	3	5,897	,117
	1-2 yıl	35	71,67			
	2-4 yıl	47	61,41			
	5 yıl ve üstü	12	79,33			
Ölçek	Rehabilitasyon	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Eleştiriye Duyarlılık	1 yıldan az	34	64,74	3	,022	,999
	1-2 yıl	35	63,76			
	2-4 yıl	47	64,80			
	5 yıl ve üstü	12	64,83			
Ölçek	Rehabilitasyon	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Depresif Duygulanım	1 yıldan az	34	54,43	3	22,969	,000*
	1-2 yıl	35	73,16			
	2-4 yıl	47	55,69			
	5 yıl ve üstü	12	102,29			
Ölçek	Rehabilitasyon	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Hayalperestlik	1 yıldan az	34	80,69	3	9,794	,020*
	1-2 yıl	35	55,84			
	2-4 yıl	47	61,04			
	5 yıl ve üstü	12	57,42			
Ölçek	Rehabilitasyon	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Sosyal Karşılaştırma	1 yıldan az	34	47,97	3	10,253	,017*
	1-2 yıl	35	65,46			
	2-4 yıl	47	73,85			
	5 yıl ve üstü	12	71,92			

*p<.05

Otizmli Çocuğa Sahip olan Rehabilitasyona gitme zamanına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını görmek için gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Benlik Saygısı alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2=4.974$, $p> .05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Rehabilitasyona gitme zamanına göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Kendilik Kavramının Sürekliliği alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2=5.594$, $p> .05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Rehabilitasyona gitme zamanına göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde İnsanlara Güven alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2=5.897$, $p>.05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Rehabilitasyona gitme zamanı göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Eleştiriye Duyarlılık alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2=.022$, $p> .05$).

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Rehabilitasyona gitme zamanı göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Depresif Duygulanım alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmüştür ($X^2=22.969$, $p< .05$). 5 yıl ve üstü Rehabilitasyona gidenlerde Depresif Duygulanım fazladır.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Rehabilitasyona gitme zamanı göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Hayalperestlik alt ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmüştür ($X^2=9.794$, $p< .05$). 1 Yıldan az zamanda Rehabilitasyona gidenlerde Hayalperestlik yüksektir.

Otizmli Çocuğa Sahip olan Ailelerin Rehabilitasyona gitme zamanı göre anlamlı bir farklılık bulunma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis H testinde Sosyal Karşılaştırma ölçeğine göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2=10.253$, $p<.05$). 2-4 yıl zamanda Rehabilitasyona gidenlerde Sosyal Karşılaştırma yüksektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

Otizmli çocuğa sahip olan ve sahip olmayan ailelerin arasında insanlara güven alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre otizmli çocuğa sahip olan ailelerin insanlara güven ortalaması otizmli çocuğa sahip olmayan gruba göre daha yüksektir. Otizmli çocuğa sahip aileler, çevrelerinden daha çok yardım almış ve insanların kendileri ile daha fazla empati kurmaya çalıştığına ve kendilerine daha fazla hoşgörölü davrandıklarına şahit olmuş olabilirler. Otizmli çocuklarının bakımı sırasında gerçekten yardıma ihtiyaç duydukları anlarda çevrelerinden beklemedikleri düzeyde yardım ve ilgi görmüş olabilirler. Bu durum, onların insanlara karşı daha fazla güven duymalarını sağlamış olabilir. Otizmli çocuğa sahip olmayan ailelerin yaşamlarında karşılaştıkları olaylar onları insanlara karşı daha tedbirli davranmaya itmiş olabilir. Günümüzde her gün her an gerek sosyal medya hesapları üzerinden gerekse yazılı ve sözlü medya yoluyla insanlar kaçakçılara, dolandırıcılara, hırsızlara karşı uyarılmakta cep telefonlarına yetkili makamlardan resmi mesajlar atılmakta ve insanların sürekli tedbirli olmaları ve tanımadıkları insanlara karşı daha dikkatli davranmaları istenmektedir. Bu durumda hayatında çevrelerindeki insanlardan günlük yaşamlarının gerektirdiği küçük çapta ihtiyaçlar dışında destek almaya ihtiyaç duymamış, evlerinde bakım gerektiren bir hasta yakını olmayan aileler çevrelerindeki kendilerine yardım etmek isteyen insanlara daha şüpheli yaklaşma eğiliminde olabilirler. Oysaki otizmli bir çocuğa sahip olan aileler sürekli yardıma ve desteğe ihtiyaç duymaktadır ve bu karşılandığı için insanlara daha güvenli bir tutum içinde olmuş olabilirler.

Otizmli çocuğa sahip olan ve sahip olmayan ailelerin arasında eleştiriye duyarlılık alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Yani otizmli çocuğa sahip olmayan ailelerin eleştiriye duyarlılık ortalaması otizmli çocuğa sahip olan gruba göre yüksek olmaktadır. Bu bulgu, toplumdaki bireylere çocuk doğurma, özellikle de sağlıklı çocuk doğurma görevi yüklediğini, bu görevi yerine getirme duygusuyla ebeveynlerin suçluluk duydukları şeklinde yorumlanmıştır. Sosyal desteğin etkililiğinde en önemli faktör ailenin tedaviye olan motivasyonudur.

Otizmli çocuğa sahip olan ve sahip olmayan ailelerin arasında depresif duygulanım alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre otizmli çocuğa sahip olan ailelerin otizmli çocuğa sahip olmayan gruba göre depresif duygulanım ortalaması daha düşüktür. Bu durumun nedeni olarak otizmli çocuğa sahip olan

ailelerin olmayan ailelere göre daha fazla stres, sıkıntı ve sorun yaşadıklarından dolayı olumsuz bir durum karşısında daha dirençli olmaları hali düşünülebilir. Aileler çocuklarından dolayı gerek manevi gerek maddi pek çok problemlerle devamlı olarak uğraştıkları için bu durum onların psikolojik dayanıklılıklarını yükseltmiş olabilir. Otizmlili çocuğa sahip olan ailelerde depresif duygular Allen ve arkadaşları (2017)¹⁰³,na göre özellikle otizmlili çocukların eğitim hayatının başlamasıyla birlikte okul başarısızlığı ve buna benzer duygularından da eklenmesiyle daha fazla öne çıkmaktadır.

Otizmlili çocuğa sahip olan ve sahip olmayan ailelerin arasında hayalperestlik alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre otizmlili çocuğa sahip olan ailelerin hayalperestlik ortalaması otizmlili çocuğa sahip olmayan gruba göre daha yüksektir. Hızlı ilerleyen tıp nedeniyle çocuklarının bir gün düzeleceklerine olan inanç hatta hayaller, çocuklarının otizmlili olduğu gerçeğini kabullenmelerini kolaylaştırmaktadır. Normal çocuğu olan aileler yaşamlarında çocuklarının mezuniyetlerini çalışma yaşamına başladıklarını ve benzeri yaşamın akışı içinde kendiliğinden oluşan durumları deneyimlemektedirler. Lakin otizmlili çocuğu olan aileler bu gibi yaşam olaylarını normal çocuğu olan aileler kadar sık ve belki de hiç deneyimleyemediklerinden ötürü bu gibi durumları hayal etme davranışını daha çok sergiliyor olabilirler. Bu onların dirençlerini artıran bir mekanizma olarak da algılanabilir.

Otizmlili çocuğa sahip olan ve sahip olmayan ailelerin arasında sosyal karşılaştırma ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre otizmlili çocuğa sahip olmayan ailelerin sosyal karşılaştırma ortalaması otizmlili çocuğa sahip olan gruba göre yüksektir ve ayrıca otizmlili çocuğa sahip olmayan ailelerin olumlu kendilik algısı vardır. Bu durumun nedeni olarak otizmlili çocuğa sahip olan ailelerin hayatlarındaki en büyük ilgi odağının otizmlili çocukları olması durumu düşünülebilir. Ailelerin en büyük düşünceleri çocukları ve onların sağlıkları oldukları için sosyal hayata veya kendilerini olumlu bir şekilde algılamaya dair düşüncelere kapılamadıkları varsayılabilir. Miller (2016)'ın¹⁰⁴ yaptığı çalışma, bu bulgumuzu desteklemektedir.

Ailelerin çocuk sayısına göre eleştiriye duyarlılık alt boyutu puanları incelenmiştir ve eleştiriye duyarlılık ve çocuk sayısı puanları arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Bu bulgumuz özellikle son yıllarda ülkemizde otizmlili

¹⁰³ Kate Allen, Ruth Marlow, Vanessa Edwards, Claire Parker, Lauren Rodgers, Obioha Ukoumunne, Edward Seem, Rachel Hayes, Anna Price, Tamsin Ford. 'How I Feel About My School': The Construction And Validation Of A Measure Of Wellbeing At School For Primary School Children. Clin Child Psychol Psychiatry. 2017, 46(1), s.35-39.

¹⁰⁴ Kristin Miller, The Use Of Evaluation In Treatment Programs For Children With Autism. Behav Anal Pract. 2016, 10(1), s.35-44.

çocukların eğitim ve öğretimlerinin devlet tarafından finanse edilmesi, desteklenmesi hatta maaş bağlanmasıyla izah edilebilir.

Ailelerin Çocuk Sayısına göre depresif duygulanım alt boyutu puanları incelenmiştir ve depresif duygulanım ve çocuk sayısı puanları arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Buna göre depresif duygulanım, otizmlı çocuğu olmayan grupta 1 çocuğu olanlarda, otizmlı çocuğu olanlarda 2 çocuk sahibi olanlardan yüksektir. Bu durumun nedeni olarak öncelikle otizmlı çocuğu olmayan grubu ele alırsak kardeş olmadan büyütülen bir çocuğun örneğin bir şeyleri paylaşma gibi bir durum karşısında kardeşleri olan bir çocuğa göre zorlandığı varsayılırsa bu ve buna benzer nedenlerden dolayı tek çocuğu olan ailelerin çocuğu büyütme sırasında daha fazla sıkıntı yaşadığı, bundan dolayı da depresif duygulanımlarının aynı grup içerisindeki birden fazla çocuğu olan ailelere göre yüksek çıktığı düşünülebilir. Otizmlı çocuğa sahip olan ailelerde 2 çocuğu olanların depresif duygulanımların daha yüksek çıkma nedeni olarak ise ailenin otistik çocuklarına çok fazla zaman ayırmalarından ve maddi anlamda harcama yaptıklarından dolayı ikinci çocuğa gerekli özeni gösterememeleri ve bu durumun çocuk ve ailede yarattığı problemler olduğu düşünülebilir.

Ailelerin çocuk sayısına göre hayalperestlik alt boyutu puanları incelenmiştir ve hayalperestlik ve çocuk sayısı arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Buna göre çocuk sayısı bakımından otizmlı çocuğa sahip ailelerde sahip olmayanlara göre hayalperestlik daha yüksektir ve ayrıca otizmlı çocuğa sahip ailelerin ilköğretim mezunu olanlarda hayalperestlik en yüksektir. Bu değişkenlerle birebir aynı değişkenlerle yapılan araştırmalar olmasa dahi, kısmen benzer olanları mevcuttur. Görgü (2005)¹⁰⁵, ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı ile aile işlevlerini değerlendirme arasında anlamlı bir ilişki saptamamıştır. Sencar (2007)¹⁰⁶, ise araştırmasında otistik çocuğa sahip olan anne babaların stres düzeyleri üzerinde çocuğun kardeşinin olup olmamasının anlamlı bir etkisinin olduğunu belirlemiştir.

Yaptığımız araştırmada ailelerin öğrenim durumuna göre benlik saygısı alt boyutu puanları incelenmiştir ve benlik saygısı ve öğrenim puanları arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Buna göre otizmlı çocuğa sahip olmayanlarda olanlara göre benlik saygısı daha yüksektir. Otizmlı çocuğu olmayan ve aynı zamanda okuryazar olmayanlarda benlik saygısı en yüksektir. Buna göre insanlara güven otizmlı çocuğa

¹⁰⁵ Ertan Görgü, Üç-Yedi Yaş Arası Otistik Çocuğa Sahip Olan Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri İle Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişki, Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2005, s.25. **(Yüksek Lisans Tezi)**

¹⁰⁶ Burcu Sencar Otistik çocuğa sahip ailelerin algıladıkları sosyal destek ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007, s.36. **(Yüksek Lisans Tezi)**

sahip ve okuryazar olmayanlarda olanlara göre daha yüksektir. Okuryazarlık ve eğitim düzeyi farkındalık düzeyini artırır ve aile daha çok araştırmaya yöneltir, bu durumda daha fazla endişe duyulmasına yol açabilir, hatta ailelerin 2. çocuk doğurmaya dahi kaygılı bakmalarına neden olabilir. Diğer yandan eğitim düzeyi düşük olduğunda ailenin farkındalık düşünceliğine kadercilik eklenebilmektedir ve bu durum ailenin kabullenmesini kolaylaştırabilmektedir. Çocuğun ileriki yaşamını planlarken de kardeşlerin destek olabileceği düşünülerek, aileler sağlıklı çocuklar doğurma hedefine yönelebilmektedir. Yurtdışında ise ailelerin çocuk otizm tanısı aldıktan sonra daha süratle çocuğun eğitime yöneldiği, çocuğun geleceğiyle ilgili sorunları kardeş üzerinden programlamak gibi bir davranışa girmedikleri bilinmektedir.

Ailelerin öğrenim durumuna göre eleştiriye duyarlılık alt boyutu puanları incelenmiştir ve eleştiriye duyarlılık ve öğrenim puanları arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Otizmli çocuğa sahip olmayanlarda olanlara göre eleştiriye duyarlılık daha yüksektir. Otizmli çocuğu olmayan ve okuryazar olmayanlarda eleştiriye duyarlılık en yüksektir. Otizmli çocuğa sahip olanlarda eleştiriye duyarlılığın olmayanlara oranla daha düşük çıkmasının nedeni olarak bu ailelerin yaşadıkları özel durumlar sebebiyle daha hassas ve alıngan olabilmeleri olasılığı düşünülebilir. Otizmli çocuğu olmayıp okuryazar olmayan grubun eleştiriye duyarlılığının en yüksek olmasının nedeni ise bu insanların diğer eğitim seviyesindekilere oranla olan kültürel farklılıkları olduğu düşünülebileceği gibi çalışmanın gerçekleştirildiği örneklem grubunun yaşamını sürdüğü çevresel farklılıklar da olabilir.

Ailelerin öğrenim durumuna göre hayalperestlik alt boyutu puanları incelenmiştir ve hayalperestlik ve öğrenim puanları arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Otizmli çocuğa sahip ailelerde sahip olmayanlara göre hayalperestlik daha yüksektir. Otizmli çocuğa sahip ailelerin ilköğretim mezunu olanlarda hayalperestlik en yüksektir. Okuryazarlık ve eğitim düzeyi farkındalık düzeyini artırır ve aile daha çok araştırmaya yöneltir, bu durumda daha fazla endişe duyulmasına yol açabilir, hatta ailelerin 2. çocuk doğurmaya dahi kaygılı bakmalarına neden olabilir. Diğer yandan eğitim düzeyi düşük olduğunda ailenin farkındalık düşüncesine kadercilik eklenebilmektedir ve bu durum ailenin kabullenmesini kolaylaştırabilmektedir.

Otizmli çocuğa sahip olan ve sahip olmayan ailelerin arasında olumlu kendilik algısı ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Otizmli çocuğa sahip ailelerin otizmli çocuğa sahip olmayan ailelere göre olumlu kendilik algısı daha düşüktür. Otizmli çocuğa sahip olmayan, ilköğretim mezunu olan ailelerin benlik algısı daha yüksektir. Bu değişkenlerle birebir aynı değişkenlerle yapılan

araştırmalar olmasa dahi, kısmen benzer olanları mevcuttur. Lise mezunu annelerin otizimli çocuklarının gelişim değerleri Zeteroğlu (2006)¹⁰⁷,nun yaptığı araştırmada, ilkokul ve üniversite mezunu annelerin çocuklarının gelişim değerlerinden daha yüksek çıkmıştır. Sencar (2007)¹⁰⁸ ise yaptığı araştırmada otistik ebeveyn grubunda üniversite mezunu olanların sosyal destek genişlikleri ilköğretim mezunlarına göre daha fazla bulmuştur. Araştırmalardaki bu farklılık, çalışmanın gerçekleştirildiği örneklem grubunun sorulara düşüncelerini destekleyen cevapları vermemiş olabileceklerinden dolayı olmuş olabilir.

Otizimli çocuğa sahip olan ailelerin özel eğitime gitme durumu ile eleştiriye duyarlılık alt ölçeği arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre özel eğitime giden çocuklarda eleştiriye duyarlılık özel eğitime gitmeyenlerden yüksektir. Bunun nedeni olarak özel eğitime giden çocukların gitmeyenlere göre farklı bir çevre görmesi, yeni ve kendisine benzeyen insanlarla tanışması ve yalnız olmadığını düşünmesi, yeni şeyler öğrenmesi gibi durumlar nedeniyle daha geniş düşünebilmeleri durumu varsayılabilir.

Otizimli çocuğa sahip olan ailelerin özel eğitime gitme durumu ile sosyal karşılaştırma ölçeği arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre özel eğitime giden çocuklarda sosyal karşılaştırma özel eğitime gitmeyenlerden yüksektir ve özel eğitime gidenlerin olumlu kendilik algısı yüksektir. Bu değişkenlerle birebir yapılan araştırmalar olmasa dahi, kısmen benzer olanları mevcuttur. Altuğ ve ark. (2006) yaptıkları araştırmada, çocukların ailelerine tedavi ve eğitim harcamalarının ek masraf getirme durumunu incelediklerinde %83,6'sının ek harcama getirdiğini görmüşlerdir. Zihinsel engelli çocuğun neden olduğu ek masraf yapılan araştırmalarda, günlük hayatın sıradan sayılabilecek zorluklarının aile içinde olan sorunları daha da çoğalttığını ve bununda ailede strese neden olacağı belirtilmiştir. Cengiz ve arkadaşlarının (2016)¹⁰⁹ yaptıkları araştırmaya göre, ailelerin, çocukları ilk yıllarda özel eğitime gittikleri için içlerinde bir umut olmasından dolayı stres düzeyleri ilk yıl düşük olmaktadır. Yine aynı araştırmaya göre ikinci yılda ailelerin çocuklarının aldıkları eğitimin çok anlamlı olmadığını düşünmesinden dolayı stres belirtileri artmakta ve daha sonra bu kademeli olarak düşmektedir. Bu verilere göre otizmin, karmaşıklığı, öngörülmezliği ve açıklanamaz oluşu aileyi daha büyük bir karmaşanın

¹⁰⁷ Elvan Zeteroğlu, Yirmi Beş-Yetmiş İki Aylar Arasındaki Otistik Çocukların Gelişimlerinin İncelenmesi, Ankara Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006, s.41. (**Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁰⁸ Sencar, a.g.e., s.38

¹⁰⁹ Şebnem Cengiz, Mustafa Baş, Cahide Elaltunkara, Spor Okullarına Devam Eden Otizimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Tabanlı Değişkenlere Göre Stres Ve Başa Çıkma Düzeylerinin İncelenmesi, International Journal Of Science Culture And Sport, 2016, 4(2), s.439-450.

içine sokmaktadır.¹¹⁰ Bu duruma engelli çocuğunun aldığı eğitimin ailelerde çocuklarının normale dönüşeceklerini düşünmelerinin yarattığı pozitif etkinin neden olduğu söylenebilir. Güneysucu (2010)'ya göre özel eğitimin faydasını gören ailelerin özel eğitim almaya devam etmeleri durumunda stres belirtileri azalmaktadır.¹¹¹

Otizmli çocuğa sahip olan ailelerin özel eğitime gitme durumu ile insanlara güven alt ölçeği arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Otizmli çocuğa sahip olan ailelerin sosyal güvence durumu ile arasında eleştiriye duyarlılık alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Otizmli çocuğa sahip olan ailelerin sosyal güvence durumu ile arasında depresif duygulanım alt ölçeğine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Otizmli çocuğa sahip olan ailelerin sosyal güvence durumu ile sosyal karşılaştırma ölçeği arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre sosyal güvencesi olanlarda sosyal karşılaştırma yüksektir ve sosyal güvencesi olanlarda olumlu kendilik algısı yüksektir. Otizmli çocuğu olan ailelerin çocuklarının sağlık durumları ve maddi giderleri ile ilgili çok fazla endişelendikleri için sosyal açıdan ve kendilerini olumlu bir şekilde algılayışları yönünden kendilerine gereken vakti ayıramadıkları göz önüne alınırsa, ailenin en azından sosyal güvencesinin olması halinde kafalarının bir nebze rahatlamasından dolayı kendilerine ve çevrelerine daha fazla vakit ayırıp onlarla ilgili düşünmeye başlayabilmeleri bu bulgunun nedeni olarak varsayılabilir. Altuğ ve ark. (2006)¹¹² yaptıkları araştırmada ailelerin çocuk sayısını incelediklerinde %50,0'ının 2 çocuk sahibi olduğunu, yine ailelerin sağlık güvenceleri incelendiğinde ise %53,6'sının SGK'lı olduğunu ve sağlık güvencelerinin tedavi giderlerinin %90,9'unun karşıladığını saptamışlardır. Yıldızeli (2002)¹¹³ ve Eripek (1996)'in¹¹⁴ yaptıkları araştırmalarda bu bulguları destekler niteliktedir.

¹¹⁰ Richard Hastings, Michael Petalas, Susie Nash, Alan Dowey, Deirdre Reilly. I Like That He Always Shows Who He Is: The Perceptions And Experiences Of Siblings With A Brother With Autism Spectrum Disorder. International Journal of Disability, Development and Education, 2009, Sayı: 56, s.381-399.

¹¹¹ Jale Güneysucu, Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Olan Babaların SosyoDemografik Değişkenlere Göre Stres Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Tarzlarının İncelenmesi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010. **(Yüksek Lisans Tezi)**

¹¹² Altuğ ve ark., a.g.e., s.69-77

¹¹³ Sacide Yıldızeli, Otistik Çocuk Sahibi Ailelerin Karşılaştıkları Güçlüklerin İncelenmesi, İzmir, 2002, s.60. **(Yüksek Lisans Tezi)**

¹¹⁴ Süleyman Eripek, Zihinsel Engelli Çocuklar. 2. bs. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1996, s.137-138.

ÖNERİLER

- 1) Sosyal kurumların ailelere destek olmaları gerekmektedir. Aileler kendi duygularına ve sorunlarına terk edilmemelidir. Bunun önüne geçmek amacıyla psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri daha da artırılmalıdır.
- 2) Otizmli çocuğu olan aileler, hastalığın eğitimi ve rehabilitasyonunda sosyal hizmet kurumlarından faydalanma durumları hakkında daha yaygın bilgi verilmelidir.
- 3) Otistik çocuğu olan ailelerin yaşadıkları zorlukları belirlemek için daha güvenilir geçerli araçlar ve sistematik yaklaşımla uygulama için etkili bir sosyal hizmet ağı oluşturulmalıdır.
- 4) Çocukların günlük yaşam becerileri kazanmalarının desteklenmesi onların daha erken bağımsızlaşmalarını sağlarken, kendilerine olan güvenlerini arttırmaları için gerekli alan ve koşullar sağlanmalıdır.
- 5) Sosyal hizmet çalışanları ve psikologların, halk sağlığı hemşirelerinin zihinsel engelli çocuğa ve ailesine bakım vermede önemli rolleri vardır. Özellikle özel eğitim kurumlarında sürekli olarak ruh sağlığı danışmanlığı başlatılmalı, aile hemşireliği uygulamalarında ailenin gereksinimleri doğrultusunda girişimlerin planlanması ve uygulanması önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ARDIÇ Avşar, Özel Gereksinimli Çocuk ve Aile. A. Cavkaytar (Dü.) içinde, Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği (2 b.), Vize Basın Yayın, Ankara, 2013.
- BALTAŞ Zuhal, Sağlık Psikolojisi: Halk Sağlığında Davranış Bilimleri. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
- BERGER Eugenia, Parents as Partners in Education: Families and Schools Working Together (7 b.). New Jersey: Pearson Prentice Hall, Ankara, 2008.
- BUDAK Selçuk, Psikoloji Sözlüğü. Bilim ve Sanat Yayınları, 2000.
- CAN Gürhan, & Boyacı, Adnan, Bir Kurum Ve Bir Sistem. S. Türküm (Dü.) içinde, Anne Baba Eğitimi, Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, Eskişehir, 2000.
- CAVKAYTAR Atilla, Toplum ve Aile. A. Cavkaytar (Dü.) içinde, Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği (s. 3-18), Vize Basın Yayın, Ankara, 2013.
- CÜCELOĞLU Doğan, İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları (5 b.). Remzi Kitabevi A.Ş., İstanbul, 1994.
- DARICA Nilüfer; ABİDOĞLU Ülkü; GÜMÜŞCÜ Şebnem, "Otizm ve Otistik Çocuklar" Özgür Yayınları, İstanbul, 2005, s.17-18.
- DİKEN İbrahim, Okul-Aile İşbirliğinin Tanımı, Kapsamı ve Önemi. A. Küçükyılmaz (Dü.) içinde, Okul, Aile ve Çevre İşbirliği. Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, Eskişehir, 2008.
- ERDEN Münire & AKMAN Yasemin, Eğitim Psikolojisi (2 b.). Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1995.
- ERDOĞAN İrfan, Pozitivist Metodoloji Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum (2 b.). Pozitif Yayıncılık, Ankara, 2007.
- ERİPEK Süleyman, Zihinsel Engelli Çocuklar. 2. bs. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1996.
- FİEDLER Craig, SİMPSON Richard, & Clark Denise, Parents and Families of Children with Disabilities. Effective School-Based Support Services. New Jersey: Pearson Education Inc, 2007.
- GALİNSKY Ellen, The Six Stages of Parenthood. MA: Addison-Wesley, 1987.
- KARASAR Niyazi, Araştırmalarda Rapor Hazırlama (7 b.). 3D Araştırma Eğitim Danışmanlık, Ankara, 1994.
- KLİN Ami Volkmar Fred & Sparrow Sara, Asperger syndrome. New York: Guilford Press, 2000.

- KAZANCI Osman, Eğitim Psikolojisi: Kuram ve İlkelerden Uygulamaya, Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara, 1989.
- KOHUT Heinz, The Analysis Of The Self. New York: International Universities Press, 1971.
- KÖKNEL Özcan, Kişilik (4 b.). Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1983.
- KULAKSIZOĞLU Adnan, Ergenlik Psikolojisi (4 b.). Remzi Kitapevi, İstanbul, 2001.
- MCCARTHY Jenny; KARTZİNEL Jerry (Çev. Hande Ölçeroğlu), "Otizm Rehberi", Pegasus Yayınları, İstanbul, 2012.
- MURDOCK George, Social Structure. New York: MacMillian, 1949.
- ROGERS Carl, A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationships, as Developed in the Client-Centered Framework. S. Koch (Dü.) içinde, Psychology: A Study of a Science, New York: Mc Graw Hill, 1959.
- RUTTER Michael, Diagnosis and definition. In M. Rutter & E. Schopler (Eds.), Autism: A Reappraisal of Concepts and Treatment, New York: Plenum Press. 1978.
- SELİGMAN Milton, & DARLİNG Rosalyn, Ordinary Families, Special Children (3 b.). New York, NY: The Guildford Press, 2007.
- SMİTH Tom, GARTİN Barbara, MURDİCK Nicci, & HİLTON Alan, Families and Children with Special Needs. New Jersey: Pearson Education, 2006.
- TUİK, Aile Yapısı Araştırması. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2006.
- ÜLGEN Gülten, Eğitim Psikolojisi Birey ve Öğrenme (2 b.). Lazer Ofset Matbaa, Ankara, 1995.
- YÖRÜKOĞLU Atalay, Gençlik Çağı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1987.

DERGİLER

- ADANA Filiz, Lise Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyi ve Benlik Kavramı Üzerine Atılganlık Eğitiminin Etkisi. İstanbul Üniversitesi F.N.H.Y.O. Dergisi, 2006, 14 (56), s. 79-95.
- ADANA Filiz, ARSLANTAŞ Hülya & ŞAHBAZ Muazzez, Lise Öğrencilerinin Benlik Kavramlarını algılama Biçimleri ve İlişkili Faktörler. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi , 2012, 3 (1), s.22-29.
- ADKİNS Karen Kittler & PARKER Wayne, Perfectionism and Suicidal Preoccupation. Journal of Personality ,1996, 64 (2), s.529-543.
- AĞDEMİR Sürmeli, Aile ve Eğitim. Aile ve Toplum, 1991, 1 (1), 11-13.
- ALLEN Kate, MARLOW Ruth, EDWARDS Vanessa, PARKER Claire, RODGERS Lauren, UKOUMUNNE Obioha, Seem Edward, Hayes Rachel, Price Anna, Ford Tamsin. 'How I Feel About My School': The Construction And Validation Of A Measure Of Wellbeing At School For Primary School Children. Clin Child Psychol Psychiatry. 2017, 46(1), s.35-39.

- ALTUĞ Özsoy, ÖZKAHRAMAN Şükran & ÇALLI Fatma, Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. Aile ve Toplum, eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi, 2006, 3 (9), s.69-77.
- ASLAN Yeşim Güleç; İftar, Kırcaali Gönül; Uzuner, Yıldız (2009). "Otistik Çocuklar İçin Davranışsal Eğitim Programı (OÇİDEP) Ev Uygulamasının Bir Çocukla İncelenmesi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi, 10 (1), s.1-25.
- BANDURA Albert, Self-efficacy Mechanism in Human Agency. American Psychologist, 1982, 37 (2), s.122-147.
- BARNES-NEELY Susan, HALL Heater, ROBERTS Ruth, & GRAFF Carolyn, Parenting a child with an autism spectrum disorder: Public perceptions and parental conceptualizations. Journal of Family Social Work ,2011, 14 (3), s.208-225.
- BOYD Brian A., Examining the Relationship Between Stress and Lack of Social Support in Mothers of Children with Autism. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities ,2002, 17 (4), s.208-216.
- BREWİN Bethany Jackson, RENWICK Rebecca & SCHORMANS Ann Fudge, Parental Perspectives of the Quality of Life in School Environments for Children with Asperger Syndrome. Focus on Autism and other Developmental Disabilities ,2008, 23 (4), s.242-252.
- BROBST Jennifer B, CLOPTON James R. & HENDRICK Susan S., Parenting Children with Autism Spectrum Disorders: The Couple's Relationship. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities ,2009, 24 (1), s.38-49.
- BROWN Hilary K, KUNTZ Helene Ouellette, HUNTER Duncan & COBİGO Virgine, Unmet Needs of Families of School-Aged Children with an Autism Spectrum Disorder. Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities ,2012, 25 (6), s.1-12.
- CAVKAYTAR Atilla, BATU Sema, & OYA Beklan Çetin, Gelişimsel Geriliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyo-ekonomik ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkiler. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 2007, 6 (1), s.79-96.
- CENGİZ Şebnem, BAŞ Mustafa, ELALTUNKARA Cahide, Spor Okullarına Devam Eden Otizmlı Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Tabanlı Değişkenlere Göre Stres ve Başa Çıkma Düzeylerinin İncelenmesi, International Journal of Science Culture and Sport, 2016, 4(2), s.439-450.
- COBB Sidney, Social support as a moderator of life stress. Psychosomatic medicine, 1976, 38 (5), s.300-314.
- DUNST Carl, Mediating Influences of Social Support: Personal, Family, and Child Outcomes. American Journal of Mental Deficiency, 1986, 90 (4).

- GİLLIAN King, ZWAİGENBAUM Lonnie, BATES Anita, BAXTER Donna & ROSENBAUM Peter, Parent views of the positive contributions of elementary and high school-aged children with autism spectrum disorders and Down syndrome. *Child: care, health and development* ,2011, 38 (6), s.817-828.
- HASTINGS Richard, PETALAS Michael, NASH Susie, DOWEY Alan, REİLLY Deirdre. I Like That He Always Shows Who He is: The Perceptions And Experiences Of Siblings With A Brother With Autism Spectrum Disorder. *International Journal of Disability, Development and Education*, 2009, Sayı: 56, s.381-399.
- HEİMAN Tali, Parents of children with disabilities: Resilience, coping, and future expectations. *Journal of developmental and physical disabilities* , 2002, 14 (2), s.159-171
- KAZAK Anne & MARVIN Robert, Differences, Difficulties and Adoption: Stress and Social Networks in Families with Handicapped Child. *Family Relations*,1984, 33 (1), s.67-77.
- KİNG Keith A, Self Concept and Self Esteem: Clarification of Terms. *Journal of School Health*,1997, 67 (2), s.68-70.
- KNAPP Martin, ROMEO Renee, & BEECHAM Jennifer, Economic cost of autism in the UK. *Autism*, 2009, 13 (3), s.317-336.
- KÖKSAL Güler & KABASAKAL Zekavet, Zihinsel Engelli Çocukları Olan Ebeveynlerin Yaşamlarında Algıladıkları Stresi Yordayan Faktörlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, 32, s.71-91
- KUZGUN MEYVACIOĞLU Yıldız, Benlik ve İdeal Benlik Kavramlarının "Tercih Edilen Meslek" Kavramı ile İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* , 1983, 16 (1), s.1-10.
- KUZGUN Yıldız, Edwards Kişisel Tercih Envanterinin Türkiye'de Güvenirliği ve Geçerliliği. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* ,1985, 17 (1-2), s.69-93.
- LEE Li-Ching, HARRINGTON Rebecca, & LOUIE Brian, NEWSCHAFER Craig, Children with Autism: Quality of Life and Parental Concerns. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 2008, 38 (6), s.1147-1160.
- MİLLER Kristin, The Use of Evaluation in Treatment Programs for Children with Autism. *Behav Anal Pract.* 2016, 10(1), s.35-44.
- MYERS David G., Polarizing Effects of Social Comparison. *Journal of Experimental Social Psychology* ,1978, 14, s.554-563.
- NEALY Christopher E., O'HARE Lindsey,& POWERS Joelle D., SWICK Danielle C., The Impact of Autism Spectrum Disorders on the Family: A Qualitative Study of Mothers' Perspectives. *Journal of Family Social Work* , 2012, 15 (3), s.187-201.
- ÖZKAN İshak, Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. *Düşünen Adam* , 7 (3), s.4-9.

- POVINELLI Daniel, & SIMON Bridgett, Young Children's Understanding of Briefly Versus Extremely Delayed Images of the Self: Emergence of the Autobiographical Stance. *Developmental Psychology*, 1998, Sayı: 34, s.188-194.
- WEINSTEIN Aviv, MILLER Hila, TAL Eti, AVI Ben, HERMAN Isachar, BAR-HAMBURGER Rachel, Treatment of Cannabis Withdrawal Syndrome Using Cognitive-Behavioral Therapy and Relapse Prevention for Cannabis Dependence, *Journal of Groups in Addiction & Recovery* , 2010, 5 (3-4), s.240-263.

TEZLER

- GÖRGÜ Ertan, Üç-Yedi Yaş Arası Otistik Çocuğa Sahip Olan Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri İle Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişki, Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2005. **(Yüksek Lisans Tezi)**
- GÜNEYSUCU J. Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Olan Babaların SosyoDemografik Değişkenlere Göre Stres Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Tarzlarının İncelenmesi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010. **(Yüksek Lisans Tezi)**
- MERAL Bekir, Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuk Annelerinin Aile Yaşam Kalitesi Algılarının İncelenmesi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011. **(Doktora Tezi)**
- SENCAR Burcu. Otistik çocuğa sahip ailelerin algıladıkları sosyal destek ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007. **(Yüksek Lisans Tezi)**
- ÜNLÜER Esra, 2-6 Yaş Arası Otistik Çocuğa Sahip Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2009. **(Yüksek Lisans Tezi)**
- YILDIZELİ Sacide, Otistik Çocuk Sahibi Ailelerin Karşılaştıkları Güçlüklerin İncelenmesi, İzmir, 2002. **(Yüksek Lisans Tezi)**
- ZETEROĞLU Elvan, Yirmi Beş-Yetmiş İki Aylar Arasındaki Otistik Çocukların Gelişimlerinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006. **(Yüksek Lisans Tezi)**

EKLER
KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu çalışma, bilimsel amaçlı bir araştırmada değerlendirilmek üzere gerçekleştirilmektedir. Kişisel bilgileriniz, hiç kimseyle paylaşılmayacaktır. Cevaplarınızı samimi olarak vermeniz araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttıracaktır. Teşekkür ederiz.

1. İsminiz:

2. Yaşınız:

☐ 21 ve altı

☐ 21-39 arası

☐ 39 ve üstü

3. Öğrenim durumunuz

☐ Okur yazar değil

☐ İlköğretim

☐ Ortaöğretim

☐ Yükseköğretim

4. Medeni durumunuz:

☐ Evli ve birlikte yaşıyor

☐ Evli ama ayrı yaşıyor

☐ Boşanmış

5. Yaşayan kaç çocuğunuz vardır?

☐ 1

☐ 2

☐ 3

☐ 4 ve üstü

ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ**D – 1****MADDE 1**

1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ
2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ
3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

SOSYAL KARŞILAŞTIRMA ÖLÇEĞİ

(SKÖ)

Sizin de bildiğiniz gibi, hepimiz zaman zaman kendimizi diğer insanlarla karşılaştırır ve bazı değerlendirmeler yaparız. Bu değerlendirmeler sonucunda kendimizle ilgili bazı fikirler ediniriz. Sizin de kendinizle ilişkili bazı görüşleriniz mutlaka vardır. Lütfen, aşağıdaki sıfatların herbirinde, sizi en iyi yansıtan rakamın üzerine (X) işareti koyunuz.

- (1) Sol taraftaki boyuta en yakın olmayı ifade eder.
 (6) Sağ taraftaki boyuta en yakın olmayı ifade eder.

Sol

Sağ

1. Yetersiz	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Yeterli/Üstün						
2. Beceriksiz	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Becerikli
3. Başarısız	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Başarılı
4. Seilmeyen biri	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Seilen biri
5. İçedönük	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Dışadönük
6. Yalnız	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Yalnız değil
7. Dışta bırakılmış	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Kabul edilmiş
8. Sabırsız	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Sabırlı
9. Hoşgörüsüz	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Hoşgörülü
10. Söyleneni Yapan	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) İnsiyatif sahibi
11. Korkak	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Cesur
12. Kendine güvensiz	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Kendine güvenli
13. Çekingen	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Atılgan
14. Dağınık	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Düzenli
15. Pasif	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Aktif
16. Kararsız	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Kararlı
17. Antipatik	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Sempatik
18. Boyuneğici	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) Hakkını arayıcı

ÖZGEÇMİŞ

Okul Öncesi Öğretmeni, F.Serra ARSLAN 1979 yılında Almanya’da doğdu. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Okul Öncesi öğretmenliği bölümü (2008) mezunu olarak öğretmen unvanını aldı. İstanbul Gelişim Üniversitesinde Klinik Psikoloji alanında yüksek lisansına devam etmektedir. 2009 yılından bu yana kurucusu olduğu Serra Kreş ve Anaokulu’nda Sorumlu Müdür olarak görev yapmaktadır. Bakırköy Mazhar Osman Ruh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Psikoz Servisinde klinik stajını tamamlamıştır.(2017)

Eğitim, Sertifikalar, Çalışma Grupları ve Seminerler

- ❑ Marmara İlköğretime Hazır Oluş Ölçeği (Sertifika) Yrd. Doç. Dr Özgül Polat
- ❑ Denver-II Gelişim Tarama Testi Eğitimi, Olgu Psikolojik Danışma Merkezi
- ❑ 0-6 Yaş Çocuk Değerlendirme ve Aile Eğitim Paketi, Olgu Psikolojik Danışma Merkezi, Ankara
- ❑ Aile Danışmanlığı Sertifikası, 2012 CİSED , Doç. Dr. Cebail Kısa, Psk.Serap Güngör
- ❑ Çocukluk Çağı Sık Görülen Psikopatolojilerine Giriş, Olgu Psikolojik Danışma Merkezi, Doç. Dr Psk. Şebnem Sosyal Acar
- ❑ Yabancı Dil Sertifikası, ODTÜ,2008
- ❑ Psikolojik ilk yardım ve travma sonrası stres bozukluğu Eğitimi (Sertifika) , Ruh Sağlığı Derneği
- ❑ Ölüm Sonrası Yas Eğitimi, Ruh Sağlığı Derneği, Yrd.Doç. Dr Hakan Ertufan 2014
- ❑ 50 Saatlik Bilişsel ve Davranışçı Terapi Kurumsal Eğitimi (Eylül-2016-Şubat-2017) (Eğitimin içerdiği konular: Bilişsel Terapinin Kuram ve Temel İlkeleri,Bilişsel Davranışçı, Kişilik Kuramı, Depresyon Panik Bozukluk, Özgül Fobi, Obsesif Kompulsif Bozukluk, Sosyal Fobi, Sınav Anksiyetesi, Yaygın Anksiyete Bozukluğu, Somatoform Bozuklukların Bilişsel Davranışçı Kuram ve Terapileri, Travma Sonrası Stres Bozukluğu için BDT, BDT’nin Çocuklarda ve Engellerde Uygulamaları) Bilişsel Davranışçı Psikoterapiler Derneği, Prof .Dr. Hakan Türkçapar
- Bilişsel Davranışçı Terapi “Beceri ve Uygulama Eğitimi”(Mart 2017- Haziran 2017) Bilişsel Davranışçı Psikoterapiler Derneği, Prof .Dr. Hakan Türkçapar
- ❑ Okul Öncesi Eğitimde Orff ve Yaratıcı Müzik , Yaratıcı Drama, Öfke Yönetimi Çalışmaları, Mavi Düşler Eğitim Danışmanlığı.